

Onsdagen den 19 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Upplästes till justering protokollet för den 12 innevarande månad.

I sammanhang med denna justering yttrade

Herr Gumælius: Bland de yttranden, hvilka finnas upptecknade i det protokoll för den 12 dennes, som nyss upplästes och rörande hvilket jag anhåller att få yttra några ord, förekommer ett anförande af Herr Hedin, hvaruti en liten enskildhet icke är fullt riktig. Det är en obetydlighet i och för sig sjelf, men ingenting är en obetydlighet, då det gäller en grannliga fråga, en hederssak. För så vidt af det stenografiskt upptecknade anförandet framgår (jag har icke varit i tillfälle se det uti dess godkända form) har Herr Hedin yttrat, att med afseende å den lilla upplåningsaffär, som Herrar riksgäldsfullmäktige bedrifvit sistlidet år och som revisorerne omnämmt med lindrigt ogillande, men Stats-Utskottet funnit utmärkt — hvaremot andra personer torde finna densamma något karrikatyrartad i och för sig sjelf och isynnerhet då den tages i sammanhang med dylika upplåningar i öfrigt inom landet, särskildt allmänna hypoteksbankens fyraprocentslån, om hvars gång under ifrågavarande år revisorerne aktat lämpligt att just i revisionsberättelsen såsom ett motstycke lemna en kort redogörelse — Herr Hedin har (säger jag) uppgifvit, hurusom representanten från Örebro skulle hafva sagt till honom, att Herrar riksgäldsfullmäktige tvifvelsutan icke sjelfva voro alldeles oförberedda på att en höjning af obligationspriset kunde ifrågakomma, och skulle tvänne af Herrar fullmäktige dagen före den, då dessa obligationer utsåldes, på fråga af denna riksdagsman från Örebro, d v. s. af mig, hafva svarat, att Herrar fullmäktige nu torde taga i öfvervägande, om kursen bör höjas. Saken är så till vida oriktig, att det endast var till den ene af de två åsyttade Herrar riksgäldsfullmäktige, en sådan fråga framställdes och ett sådant svar erhöles. Den andre deremot yttrade, utan någon fråga från min sida, ungefärligen: nu torde vi få taga i öfvervägande att höja priset. I sak förefinnes således ingen skiljaktighet, men i formen någon liten.

Under den diskussion, som vidare i Onsdags afton fördes i frågan, har förekommit åtskilligt, som jag skulle kunna hafva skäl bemöta, men en redan afslutad diskussion lär jag icke hafva rättighet att nu upptaga. För öfrigt fäster jag mig mindre vid hvad som yttrats från den motsatta sidan — ett och annat har varit af beskaffenhet att man icke bör fästa sig dervid — men jag beklagar, att jag vid ifrågavarande tillfälle icke

var närvarande, att just den dag, då frågan här behandlades, skulle vara den första arbetsplenidag. Jag haft Kammararens tillstånd att vara frånvarande. Jag hade räknat på, att föredragningen den dagen icke skulle gå så hastigt, att ärendets behandling kunde medhinnas, utan att den skulle uppskjutas till nästa plenum, då jag hoppades få deltaga i förhandlingarne. Jag beklagar, att jag var frånvarande, icke därför att saken behöfde mitt försvar, icke heller därför att jag anser mitt ord gälla så särdeles mycket i Kammararen, men därför att, då förhållandet var sådant att här skulle voteras mellan en prickning af statsrevisorerna eller en prickning af Stats-Utskottet, vid hvilken 82 röster fälde statsrevisorerna och 57 fälde Stats-Utskottet, jag icke kunde personligen få mottaga min andel af de svarta kulorna, som visserligen ej voro dödande — eftersom jag ser att mina ärade kamrater inom statsrevisionen fortfarande befinna sig vid god helsa; men, huru som helst, är man naturligtvis icke gerna borta från slagfältet, då sjelfva drabbningen skall stå.

Jag är ledsen öfver min nödvungna bortovaro från sammanträdet nämnda afton äfven därför, att jag möjligtvis hade kommit att yttra mig rörande åtskilliga punkter, utom den andra i ordningen uti denna revisionsberättelse, hvilken enligt de mäktiges vilja nu skulle hel och hållen jordas, på det att af revisorernas arbete i Riksgäldskontoret snart sagdt icke något månne stå kvar. Det förundrar mig visserligen icke, att efter den diskussion, som förefallit vid andra punkten med dess många underafdelningar, och efter här förrättad votering, mina kamrater från statsrevisionen icke funno skäl vidare yttra sig angående de följande punkterna, ehuru de nog kunnat visa, hurusom på mer än ett håll i utskottsutlåtandet förefanns samma anledning till erinring mot Stats-Utskottets uppgifter och uttalanden, som under öfverläggningens gång gjorts med afseende på företrädesvis andra punkten.

Åtminstone borde några frågor hafva framställts. Sålunda skulle jag t. ex. vid de punkter, som afhandlade jernvägarne, velat spörja representanten från Helsingborg, Stats-Utskottets förmämsta förkämpe den aftonen, om han rätt ville taga den sakens moraliska sida i försvar.

Herr Talmannen fann sig nu föranlåten afbryta Herr Gumælii anförande med att fästa uppmärksamhet på innehållet af 77 § Riksdagsordningen, enligt hvars ordalydelse "riksdagsman, som varit frånvarande då något beslut fattats inom den Kammar han tillhör, skall ega att derefter till protokollet anmäla, det han ej i berörda beslut deltagit, men icke hafva makt att tala å deras beslut, som dervid närvarit"; förklarande Herr Talmannen, det han, med hänsyn till stadgandet i nu anförda grundlagsparagraf, ansåg sig icke kunna medgifva vidare fortsättning af ett yttrande i den riktning Herr Gumælius nu angifvit.

Efter denna erinran af Herr Talmannen återfick Herr Gumælius ordet och tillade: Jag får icke fortsätta der jag nyss utaf Herr Talmannen blef afbruten och har ingenting annat att tillägga, än ett beklagande, att jag icke det fått.

Det upplästa protokollet blef derefter godkändt.

§ 2.

Ordet lemnades på begäran åt

Herr Hæggström, som anförde: Nyss upplästes och justerades protokollet för den 12 dennes. I hvad detsamma angår behandlingen af Riksdagens år 1872 församlade revisorers berättelse om granskning af Riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning, anser jag mig hafva fullt giltiga skäl att hos Kammaren anhålla om befrielse från det mig lemnade uppdrag att vara ledamot uti nästa Statsrevision.

Den af Herr Hæggström sålunda gjorda framställning blef af flere ledamöter begärd på bordet och, med anledning deraf, till ett kommande sammanträde bordlagd.

§ 3.

Föredrogos, men blefvo för andra gången bordlagda:
Stats-Utskottets utlåtande N:o 26; samt
Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtanden N:is 6 och 7.

§ 4.

Förekom dernäst till behandling Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 2 (i samlingen N:o 15), i anledning af väckta motioner rörande folkskoleinspektörers tillsättning. Angående föredragnings-sättet för detta utlåtande beslöt Kammaren, uppå hemställan af Herr Talmannen, att de tvänne särskilda punkter, som detsamma innehölle, skulle i ett sammanhang föredragas, men derefter rörande dessa punkter, hvar för sig, af Kammaren beslutas. Sedan, i följd häraf, uppläsning skett af Utskottets såväl i första som andra punkten framlagda förslag, lemnades ordet åt:

Herr Törnebladh: Herr Talman, mine Herrar! Utskottet har vid behandlingen af Herr Jonas Anderssons motion uttalat den grundsatsen, att staten icke bör afhända sig rättigheten eller undandraga sig skyldigheten att vaka öfver tillämpningar af lagbestämmelserna rörande folkskoleväsendet och de för ändamålet anvisade medlens rätta användning. Detta har för Utskottet utgjort anledning att afstyrka bifall till motionen, och för min del kan jag icke annat än finna skälet fullt giltigt. På nästa sida i betänkandet har emellertid Utskottet i viss mån öfvergifvit denna grundsats och uttalat såsom sin åsigt, att under visst vilkor lands-tingen bör medgifvas rättighet att "afgifva förslag för tillsättandet af folkskoleinspektörer inom landstingsområdet." Nu är det klart, att rättigheten att föreslå inspektörer icke är detsamma som att tillförordna dem — upprättandet af förslaget är naturligtvis någonting vida mindre än sjelfva utnämmandet — men om denna rättighet skall något betyda, blir

det *de facto* ett medgifvande, att landstinget eger bestämma hvem som skall blifva folkskoleinspektör, och jag vill härvid erinra om hvad Herr Ecklesiastikministern yttrade i frågan vid förliden riksdag. Han sade bland annat: "För min del kan jag icke finna ringaste olägenhet deraf, att den årsberättelse om inspektionen, som för närvarande inlemnas till konsistorierna, hädanefter jemväl inlemnas till landstingen; och att äfven dessa myndigheter skulle få sig uppdraget att föreslå folkskoleinspektörer anser jag för saken långt ifrån skadligt — tvärtom önskvärdt, i händelse dessa förslag komme att upprättas på sådant sätt, att Kongl. Maj:t kunde med fullt förtroende utnämna de af landstingen föreslagna personerna till inspektörer." Detta har sin fulla riktighet, men det är just möjligheten häraf, som kan vara föremål för olika tankar, ty om ock förslaget ofta kunde utfalla bra, så lär det dock antagas kunna inträffa, att landstinget någon gång upprättar ett förslag, som icke kan af Kongl. Maj:t gillas, och i sådant fall kan jag icke inse, att förslagsupprättandet af landstinget skulle vara önskvärdt. Huru dermed än må vara, så har Utskottet, då det i visst fall medgifvit landstinget rättighet att föreslå inspektörer, i min tanke något obestämdt uppställt sin grundsats. derutinnan, att rättigheten skulle vara beroende af den omständighet, att landstinget lemnade bidrag till folkskoleväsendet, utan att någonting nämnes om beloppet af detta bidrag. Ser jag på tabellerna uti landstingens tidskrift — så vidt uppgifterna äro tillförlitliga, hvilket jag vill förmoda — finner jag att under år 1872 af 25 landsting endast tvänne icke på något sätt lemnat bidrag till folkskoleväsendet, men att beloppen variera från några hundra ända till 15,000 å 16,000 R:dr. Då landstingen på så olika sätt understödja folkskolan, torde man sväriligen blott på den omständigheten, att bidrag lemnas, kunna grunda rättighet att uppsätta förslag, ty det landsting, som endast lemnar några hundra riksdaler, har icke samma stöd för sin begäran som det, hvilket på betydligt verksammare sätt gör uppoffringar för folkskolesakens befrämjande.

Jag vill derföre, utan att framställa bestämdt yrkande i frågan, anhålla, att någon af Utskottets ledamöter meddelar upplysning, om det inom Utskottet varit föremål för begrundande och ompröfning, huruvida icke lämpligen ett minimum af bidrag borde föreskrivas. Hvad Utskottet föreslår är i själfva verket ungefär detsamma som att åt alla landsting skall förlänas rättighet att föreslå folkskoleinspektörer, hvilket såsom jag nyss nämnde — nog kan vara bra i många fall, men möjligen äfven någon gång blifva skadligt, om nemligen landstinget föreslår en person till inspektör, som Kongl. Maj:t icke anser sig kunna utnämna dertill.

Hvad förslaget uti punkten b angår, anser jag det vara en billig begäran, men hemställer om den föreslagna tidbestämmelsen för berättelsens inlemnande till landstingets sekreterare är riktigt praktisk. Aldrahelst som den föreslagna terminen sammanfaller med motionstiden, hvarigenom det blir omöjligt för landstingsman att väcka det eller det förslag i ämnet, hvartill han eljest skulle kunna föranledas utaf berättelsen, så vida nemligen densamma förut varit för honom tillgänglig. Icke heller härom vill jag framställa bestämdt yrkande, endast hemställa om en närmare utredning, och jag vill hoppas att Utskottets Herrar ledamöter egna ärendet en sådan behandling, att mina betänkligheter kunna förfalla.

Herr Jonas Andersson: Ehuru jag icke hyst särdeles stora förhoppningar att min motion skulle i dess helhet vinna bifall vid denna riksdag, anser jag mig likväl skyldig att i någon mån motivera skälen för dess framläggande. Först vill jag i förbigående erinra, att det icke varit min mening att främtaga regeringen kontrollen öfver folkskoleväsendet. Jag har uttryckligen framhållit i mitt förslag landstingens skyldighet "att ej mindre till Kongl. Maj:t än ock till domkapiteln årligen insända de af folkskoleinspektörerne afgifna berättelser". Således skulle det enligt mitt förslag stå regeringen öppet att vidtaga alldeles samma åtgärder med afseende å folkskoleväsendets ordnande och befrämjande, som regeringen under närvarande förhållanden kan vidtaga. Att den tanke, som ligger till grund för min motion, icke är ny, visar sig tydligt af de svar, landstinget afgifvit med anledning af 1867 års Riksdags skrivelse rörande lämpligaste sättet för folkskoleinspektionens utövande. En öfversigt af dessa svar finnes införd i min betänkandet. Af 8 landsting framställdes den åsigtan, att inspektörerne borde uteslutande egna sig åt inspektionskallet, af 4 landsting föreslogs, att inspektionsdistrikten skulle göras mindre till omfånget, af 6 landsting omfattades den åsigtan att en landstingsinspektion lämpligen borde anordnas vid sidan af eller underordnad den af staten bekostade, och af 3 landsting föreslogs, att åt landstingen skulle lemnas rättighet att föreslå två eller tre till inspektörer lämpliga personer, hvarjemte 1 landsting ansåg, att landstinget borde få yttra sig öfver sökanderues lämplighet till folkskoleinspektörsbefattningar. De grundsatser, som uttalats i min motion, stå således icke såsom en enstaka opinionsyttring, utan hafva redan förut från flera håll blifvit framställda. Och det är min fullkomliga öfvertygelse, att en reform i den riktningen skulle utöfva ett välgörande inflytande på folkskoleväsendet, derigenom att landstinget, på samma gång det har skyldighet -- enligt landstingsförfattningen -- att intressera sig och verka för undervisningsväsendet inom landet, genom rättigheten att medverka vid utväljandet af lämpliga inspektörer skulle inspireras för hela folkundervisningsfrågan. Då såsom vi veta -- ett landsting är sammansatt af ombud från skilda delar af en provins, sprides genom dessa ytterligare detta intresse för saken i alla riktningar. Utan ett sådant allmänt intresse tror jag ej den nuvarande inspektionsinrättningen fullkomligt motsvarar det ändamål, som med densamma är afsedt. Ingalunda vill jag kiandra folkskoleinspektörerne, ty jag tror att de göra sitt bästa, men själva institutionen är så inrättad för närvarande, att den icke kan fullt verka, emedan de personer, hvilka utses till folkskoleinspektörer, icke hafva tillfälle att helt och hållet egna sig åt uppdraget. Jag medgifver visserligen, att inspektionen varit välgörande, men vill icke medgifva att den uteslutande varit orsaken till den utveckling, folkskoleväsendet under den sednare tiden vunnit. Jag tror att det vore ändamålsenligare om landstingen finge saken om hand, och anser att kostnaden för statsverket icke derigenom blefve förstord, nemligen om nuvarande anslagsbeloppet, 52,000 R:dr, ställes till Kongl. Maj:ts disposition för att fördelas bland landstinget, hvilket skulle utgöra något öfver 2,000 R:dr på hvarje landsting, och med detta belopp, jemte hvad som redan många bland landstinget för ändamålet tillskjuta, skulle inspektionen kunna

ordnas så, att inspektörerne uteslutande eguade sig åt sina befattningar och icke, såsom nu är fallet, endast göra flygtiga besök på hvarje ställe.

Inom det landstingsdistrikt jag tillhör har man, för att fullständiga folkskoleinspektionen, inrättat en ny plats, affönad med 3,000 R:dr. Innehafvaren af denna befattning benämnes instruktör och har sig ålagdt att vara på resande fot hela den tid af året, då folkskolorna äro öppna. Han skall icke allenast utöfva kontroll, utan äfven genom samtal med vederbörande skolråd i orten utöfva inflytande på skolväsendets ordnande. Detta förhållande har fortgått i många år, men landstinget börjar tycka att man på detta sätt har dubbel utgift för ändamålet. Jag tror att flera andra landsting hysa samma betänkligheter och äro lågade att sammanstå de båda befattningarne (statens inspektörs- och landstingets instruktörsbefattningar) till en enda befattning, så affönad, att dess innehafvare kunde — ostörd af andra göromål — egua sig uteslutande åt inspektionen. Emellertid har jag, som sagdt, icke lyst förhoppning att Riksdagen *denna gången* skulle till fullo gilla min motion, och jag är tillfredsställd, om Utskottets förslag uti andra punkten vinner bifall, hvarom jag vördsamst anhåller att Herr Talmannen måtte framställa proposition.

Herr Berggren: I egenskap af ledamot uti det Tillfälliga Utskott, som handlagt nu föredragna ärende, önsar jag för min pligt att söka besvara de anmärkningar, hvilka blifvit mot Utskottets förslag framställda.

Hvad då beträffar första punkten, uti hvilken Herr Jonas Anderssons motion behandlas, har — såvidt jag kunnat rätt fatta — hvarken motionären eller talaren näst förut bestridt den grundsats, Utskottet uti motivering uttalat och hvarpå dess förslag är grundadt, nemligen den att der staten både lagstiftar och anvisar medel, der bör också staten utöfva tillsyn öfver dessa lagars tillämpning och de anvisade medlens behöriga användning. Skall staten afstå sin rättighet i detta afseende, bör det icke ega rum med mindre särdeles talande skäl förefinnas, men att så icke är förhållandet i denna sak, visar sig af den korta historik angående frågans behandling vid föregående riksdagar, som finnes införd i betänkanDET. Deraf framgår, att Riksdagen upprepade gånger uti ganska ampla ordalag intygat, att folkskoleinspektionen utöfvat ett mycket välgörande inflytande på undervisningen, att dess gagn är allmänt erkänt o. s. v. Tänk om oss emellertid denna makt öfverflyttad till landstingen. Den som eger att tillsätta en kontrollant, bör väl också hafva rätt att föreskrifva hvad som bör kontrolleras, hvad som dervid bör företrädesvis tillses och befrämjas, med ett ord — utfärda instruktion. Men om man än så högt som helst uppskattar landstingets befogenhet att fylla dess uppgift i öfrigt, torde man dock kunna ifrågasätta, huruvida vid val af landstingsmän afseende fästas vid de egenskaper, som onekligen behövas för att både utfärda instruktion för och utnämna tjänstemän, hvilkas befattning för det allmänna är af så stor vikt som en folkskoleinspektörsplats.

Äfven ett annat skäl har förmått Utskottet att afstyrka Herr Anderssons motion. Utskottet har nemligen föreställt sig, att det för Riksdagen är af stor vikt att under dess sammanvaro hafva tillgänglig en myndighet, som står till svars för folkuundervisningens tillstånd och utveckling, och som härom meddelar de upplysningar, som i förekommande fall kunna

erfordras. Detta sker nu genom regeringen och särskildt genom chefen för Ecklesiastik-departementet. Men om tillsynen öfver folkskolorna helt och hållet öfverlemnas åt landstingen, är det svårt att inse, huru dylika, mången gång tillfälligtvis behöfliga upplysningar skulle från dem kunna erhållas, samt huru Riksdagen kunde af landstingen utkräfvat det ansvar för denna angelägenhets handhafvande, som onekligen är af stor betydelse.

Med afseende å Utskottets förslag i andra punkten har en talare förmenat, att Utskottet i någon mån afvikit från den i första punkten följda grundsatsen. Det lär dock vara obestridligt, att regeringen har behof att af underordnade myndigheter erhålla anvisning och förslag på personer, som anses kompetente att utöfva kontrollen öfver folkskoleväsendet. Utskottet har ausett att landstingen, med den närmare kännedom de i detta hänseende hvart inom sitt län måste förutsättas ega, lärtill äro lämpliga och har fasthållit denna åsigt så mycket heldre, som denna Kammare vid förra riksdagen med ganska stor majoritet fattade ett beslut i denna riktning, hvilket äfven af Herr ecklesiastik-ministern förordades. Men, har en talare invändt, Utskottet borde åtminstone föreslagit ett minimum af bidrag såsom vilkor för rättigheten att uppsätta förslag till folkskoleinspektörsbefattningar. Med anledning häraf vill jag upplysa, att denna fråga utgjort särskildt föremål för öfverläggning inom Utskottet, men man ansåg icke lämpligt att härutinnan bestämma något visst belopp. Det förhåller sig nemligen så, att det ena landstinget lemnar bidrag till småskolelärares eller lärarinnors bildande, ett annat till skolmateriel och måhända äfven till folkskolelärares aflöning, ett annat åter anvisar jord till planteringsland — med ett ord bidragen utgå på så olika sätt, att Utskottet omöjligen kunnat fixera ett minimum, aldrast som Utskottet funnit, att de flesta, kanske alla landsting hafva, om ock i olika mån, ådagalagt intresse för folkskolan. På detta intresse har Utskottet grundat sitt förslag och sålunda tillåtit sig en modifikation af det beslut, som denna Kammare vid 1872 års riksdag i ämnet fattade — ett beslut som då icke blef af Första Kammaren godkänt. Utskottet har nemligen trott, att genom den sålunda ändrade formuleringen Medkammarens bifall till förslaget heldre skulle vinnas.

Under erinran, att ett tryckfel insmugit sig i slutet af förra momentet, der ordet "föreskrift" bör utbytas mot *föreskrift*, anhåller jag om bifall till Utskottets förslag i såväl första som andra punkten.

Herr Abr. Rundbäck: Ut i hvad den andre talaren i ordningen framställt såsom önskvärdt och ledande till större enhet och kraft med afseende å inspektionen öfver folkskolorna vill jag förena mig. Så länge folkskoleinspektörerna äro så lågt aflönade som under nuvarande förhållanden, är det för dem icke möjligt att helt och hållet egna sig åt dessa befattningar. Att hafva en mängd folkskoleinspektörer, klent aflönade, men med drygt besvär, vållar ofta skeende ombyten af personal, hvilket gör sitt till att enheten och sammanhanget i folkskoleväsendets utveckling hindras. För min del har jag äfven öfvertänkt huru en förändring lämpligen skulle kunna åstadkommas, och i det hänseendet hafva sex landsting — enligt hvad en uti betänkandet intagen historik gifver vid handen — uttalat samma åsigt jag hyllar. Jag anser nemligen, att inspektionen bör

vara dubbel, dels af staten, dels af landstinget. Landstingets inspektörer skulle hafva sina områden, t. ex. ett härad, och aflönas till hälften af statsverket och till hälften af landstinget, men tillsättas af landstinget ensamt. Deras uppgift skulle vara att öfvervaka skolornas hvardagsgerningar, d. v. s. göra mer än ett flyktigt besök om året, tillse att skolorna sköttes ordentligt, att skolgången vore jemn och slutligen att skolråden och kommunerna fullgjorde sina skyldigheter med afseende å understöd till fattiga skolbarn, anskaffandet och underhållet af materiel etc. Statens inspektörer deremot skulle vara fåtaliga med mera omfattande distrikt, t. ex. ett eller två stift, och aflönade på sådant sätt, att de helt och hållet kunde egna sig åt detta kall. Staten skulle naturligtvis aflöna likasom tillsätta dem och deras åliggande skulle vara att vidtaga de allmänna åtgärder till folkskolesakens befrämjande som kunde vara nödiga, t. ex. uppgörandet af förslag till reglementen och läseordningar, planer till skolväsendets ordnande inom särskilda kommuner o. s. v. Vidare skulle de tillhandagå domkapiteln och regeringen med infortrade utlåtanden, uppgöra statistiska sammandrag, befordra sammanhållningen mellan landstingsinspektörerne, äfvensom öfvervaka undervisningen för lärares utbildande och slutligen meddela regeringen nödiga upplysningar med afseende å lagstiftningen för folkskoleväsendet. Om folkskoleinspektionen så ordnades, är det min lifliga tanke, att den skulle, med föga större kostnad än under nuvarande förhållanden, verka med dubbel kraft. Sedan jag uttalat dessa åsigtter må det icke förefalla underligt om jag uppträder och yrkar afslag å andra punkten af betänkandet. Till detta yrkande har jag dock äfven att andraga andra giltiga skäl än de nu anförda. Med nuvarande bestämmelser eger nemligen Herr ekklesiastik-ministern att vända sig till hvem som helst för förslags erhållande å inspektörer och att utnämna hvem han vill till folkskoleinspektör. Hela ansvaret är derföre samladt på en hand och vid hvarje riksdag finnes tillfälle att fästa regeringens uppmärksamhet på de skäl till klagan, som kunna föreligga. Förlänas nu rättighet åt landstingen att upprätta förslag till folkskoleinspektörsbefattningar, skall — såvida denna rättighet skall vara af någon betydelse för landstingen — de af dem upprättade förslagen för regeringen vara bestämmande. Men i så fall kan jag icke tänka mig mera än två alternativ: antingen skulle landstinget till hvarje inspektörsbefattning föreslå allenast en person, som regeringen vore tvungen att antaga, i hvilket fall regeringens sjelfbestämningsrätt blefve upphäfd och ekklesiastik-ministern fungerade endast som handsekreterare åt landstinget och fick äran utfärda fullmakter; eller också skulle landstinget uppföra flera personer på förslaget, och då skulle regeringen, som ej kan antagas närmare känna ifrågavarande personers egenskaper, stanna i valet och qvalet, om hvilken bland de på förslag uppförda skulle utnännas till folkskoleinspektör. Hvarken det ena eller andra sättet är således lämpligt.

Jag anser dessutom icke landstinget så kvalificerad, att det lämpligen kan upprätta ett dylikt förslag. Ett landsting är sammansatt af 30. 40 ända till 60 ombud från skilda trakter, och det är nästan omöjligt att de alla kunna blifva ense om en person, isynerhet som vanligen en stor del landstingsmän äro nyvalda och ega ringa personkännedom. Troligen måste man hvarje gång förslag till ledig folkskoleinspektörsbefattning skall

upprättas, skrida till votering, och jag hemställer om de namn, som komma från voteringsurnan, alltid äro de lämpligaste. Då en korporation, sammansatt af ett så stort antal personer, som landstinget, skall handhafva saken, hvilat ansvaret icke på någon viss person; men detta är af stor vikt, emedan man derigenom har garanti för att förslaget uppgöres samvetsgrannt. Landstinget är icke heller någon permanent myndighet, dess sammanträden vara några få dagar om året. Nu kan inträffa att en folkskoleinspektör dör eller af någon orsak afsäger sig uppdraget under en tidpunkt af året, då landstinget icke är samladt. Att under sådana förhållanden afvakta nästa landstingssession för att få förslag uppsatt, kan väl ej vara gagnande för folkskoleväsendet.

Till alla de skäl, jag redan anfört till afstyrkande af Utskottets framställning, vill jag foga ännu ett af största vikt. Hvad Utskottet föreslagit skulle nemligen, om det blefve framställt, sönderbryta den ordning för tillsynen öfver folkskoleväsendet, som i lag stadgas. Jemlikt 1842 års folkskolestadga aligger det nemligen biskop och domkapitel att hafva närmaste kontrollen öfver folkskolans angelägenheter inom stiftet. Under nuvarande förhållanden är tillsynen öfver folkskoleväsendet således ordnad *stiftsvis*, men genom förändringen skulle den komma att ordnas *länsvis*. Nu hafva vi t. ex. inom Wexiö stift fyra folkskoleinspektörsdistrikt, af hvilka tvänne utgöras af häradet, dels inom Kronobergs, dels inom Jönköpings län. Dylika kombinationer, huru lämpliga de i öfrigt må vara, kunna omöjligen förekomma, om den föreslagna förändringen skall blifva lag. Vidare förekomma län, som bestå af delar af olika stift. Jönköpings län t. ex. består af ett härad (i N.-W.), tillhörande Skara stift, tvänne häradet i (N.-O) tillhörande Linköpings stift, och öfriga delar af detta län höra till Wexiö stift. Således skulle med afseende å kontrollen öfver folkskoleväsendet detta län stå under trenne domkapitel, trenne särskilda husbönder.

Önskar nu folkskoleinspektören viltaga vissa åtgärder till befordrande af likformighet inom distriktet, eger han icke rätt att göra det, med mindre saken underställes domkapitlens pröfning. Då inträffar lätt att de tre domkapitlen icke kunna förena sig om bifall, hvadan förslaget faller och inspektörens verksamhet i väsentlig mån paralyseras. Hvar och en, som varit folkskoleinspektör, vet afven att det ofta är nödvändigt för honom att personligen rådgöra med domkapitlet, men man kan lätt inse det svåra för honom att resa kring mellan trenne domkapitel för att hemta eller gifva råd, hvarjante inspektören vore skyldig afgifva utlåtanden och förslag samt årsberättelser åt trenne särskilda håll äfvensom statistiska uppgifter m. m. Herrarne torde finna att det blefve alltför besvärligt och obehagligt. Folkskoleinspektören svarar inför samvete, domkapitel, ecklesiastik-minister och allmänhet - skulle man nu äfven gifva honom flera husbönder, då ur jag ingen geena vill sträfvast efter en dylik befattning.

Jag inser för öfrigt icke, att det ligger något orimligt uti att biskopen uppgör förslag till folkskoleinspektörsplatser besättning. Domkapitlet och inspektören äro nemligen ömsesidigt beroende af hvarandra, och om icke förhållandet dem emellan är godt, skall det icke lända folkskoleväsendet till någon fördel.

Hvad skulle då egentligen utgöra vinsten af förändringen? Jo —

större intresse och pligtkänsla för folkskoleväsendet hos landstingen. Men en dylik sporre behöfs ju icke, ty det intygas äfven af Utskottet att landstingen visat berömvärdt nit. Det landsting, jag tillhör, är bland de minst bemädlade i riket, men likväl har detsamma tidigare än andra beviljat anslag till bildandet af lärare för småskolorna. Jag tror således att något särskildt medel att framkalla denna pligtkänsla hos landstingen icke är nödvändigt, och betvivlar att rättigieten för landstinget att hvar femte år upprätta förslag till folkskoleinspektörer kan åstadkomma särdeles mycket gagn för saken. Intresset för den stora samhällsviktiga angelägenhet, folkskoleväsendet onekligen utgör, är synbarligen i stigande på alla håll, och jag kan icke anse det lämpligt att behandla landstingen såsom små barn, åt hvilka man gifver namnan för att de skola vara snälla. På grund af hvad jag anfört och då jag finner den föreslagna anordningen hinderlig för en ändamålsenlig omorganisation af inspektionen i dess helhet, måste jag yrka afslag å Utskottets hemställan uti mom. a af andra punkten.

Hvad deremot beträffar mom. b af andra punkten, kan jag icke finna att något hinder möter för den föreslagna åtgärden. Är en folkskoleinspektör intresserad för sitt kall, afgifver han med nöje till landstinget en berättelse, hvaruti bristerna i folkundervisningen angifvas och medel till deras afhjelpande föreslås. Men den termin för berättelsens inlemnande, som Utskottet föreslagit, finner jag olämplig. Då landstinget under hösten hvarje år samlas, har folkskoleinspektören vanligen ej ännu slutat sina resor för året; således lämpar sig icke den tiden af året för uppgörandet af berättelsen. Jag anser deremot att på nyåret årsberättelsen kunde till landstingssekreteraren inlemnas, tryckas och utdelas bland landstingsmännen, som sedermera hade godt tillfälle att innan nästa landstingssession begrunda saken.

Herr Hjelm: I likhet med den ärade talaren på östgötabänken tror äfven jag, att det ändamål, som utses med folkskoleinspektionen, icke kan genom den nuvarande institutionen vinnas. Jag är också, lika med honom, öfvertygad att, om ett bättre resultat skall kunna uppnås, till inspektörer icke böra utses andra personer än sådana som uteslutande egna sig åt inspektionen och icke hafva andra ordinarie tjenster, som hindra dem att sköta inspektionen. Men jag tror derjemte att det är nödigt att den inspekterande bör hafva i praktiskt afseende åtminstone samma kämedom om folkskoleväsendet, som de hvilka skola inspekteras, nemligen folkskolelärarne. Nu deremot inträffar det mången gång, att inspektörer förordnas, hvilka förut ringa eller intet egnat sig åt de ämnen som beröra folkskolan, och jag anser dertill ändamålsenligt, ja nödvändigt, att de på seminarium eller på annat sätt skaffa sig samma praktiska underbyggnad, som folkskolelärare i allmänhet måste ega för att såsom sådana atexamineras. Hvad den nu föredragna punkten angår, har jag visserligen ingen förhoppning att något nu skall vinnas, men yrkar dock bifall till densamma. Detta hvad mom. a beträffar. Hvad åter angår mom. b, så vill jag, på grund af de skäl den förste talaren framställt, derå yrka återremiss.

En talare har föreslagit inrättande af öfver- och underinspektörer. Jag erkänner visserligen behofvet af inspektörsinspektörer, men tror dock icke, att den bör inrättas så som den ärade talaren framhållit, ty öfver-

inspektörerna skulle lika väl som de, hvilka stå kommunerna närmare, hafva specialkännedom om orterna och förhållandena inom desamma, och för att vinna en sådan kännedom erfordras naturligtvis att de resa omkring i bygden. Detta skulle återigen förorsaka stor kostnad, utan motsvarande nytta, och enhet kan deraf icke blifva inom landet, knappast inom stiftet, hvad folkundervisningen och dess ordnande vidkommer.

Herr Carl Isak Bengtsson: Det kan icke förnekas, att de män, som biträdt inspektionen, åtminstone i min hemort, gjort det med all den uppmärksamhet som vederbort och med all möjlig heder, men jag tror dock att en förändring icke skulle verka skadligt, och jag hoppas, att de utmärkte män, som komma att hedras med landstingens förtroende, skola söka att i allo motsvara detta förtroende.

Herr Ola Jönsson i Kuugshult: Äfven jag skulle vilja bifalla Herr Jonas Anderssons förslag, men dock icke alldeles på samma sätt som den ärade talaren från Wexjö föreslagit. Om jag fattade rätt, var det hans mening, att det skulle finnas två inspektioner, en som kallades statsinspektion och en annan, till hvilken det skulle tillkomma landstinget att föreslå inspektörer. Såvida jag minnes rätt var *det* just skälet hvarföre åtskilliga landsting afslogo Kongl. Maj:ts år 1867 gjorda framställning till landstingen om bidrag till kostnader för inspektioner: att man ville sätta en annan inspektion vid sidan af den förut beifntliga. Detta befarade man skulle vara hinderligt för den enhet, som borde eftersträfvast, och att den ena inspektionen skulle rifva ned hvad den andra byggde upp. Enheten är, tror jag, i detta såsom i andra fall mycket nödvändig, och derföre vill jag icke gå in på förslaget, sådant som den ärade talaren framställt desamma.

Men om jag också skulle med nöje vilja bifalla Herr Jonas Anderssons motion oförändrad, så kan jag dock icke nu göra det, emedan jag finner att utsigterna för densamma att gå igenom äro kläna. Man måste nöja sig med hvad man kan få, och derföre vill jag yrka bifall till Herr Per Nilssons motion, som är besvarad under andra punkten i betänkandet.

Mot detta förslag har samme talare gjort åtskilliga anmärkningar. Han har bland annat trott att Ecklesiastik-ministern skulle komma i valet och qvalet, i händelse landstingen komme att föreslå personer till inspektörer, emedan det vore omöjligt för honom att känna dessa personer. Jag ber dock få fästa uppmärksamheten derpå att förslaget icke innehåller, att regeringen skulle vara ovilkorligen bunden vid landstingets förslag; skulle de föreslagna personerna icke finnas lämpliga, så är det väl uppenbart att Ecklesiastik-ministern icke komme att utse någon af dem. Jag är dock för min del öfvertygad att landstingen icke skulle komma att föreslå andra personer än dem regeringen kunde med fullt förtroende utse till inspektörer. Landstingen hafva städse med nit och intresse omfattat folkskoleväsendet, och jag tror att af dem skulle komma att föreslås de bästa personer som stode att finna.

Samme talare har äfven fäst uppmärksamheten derpå, att, om inspektionen komme att tillsättas efter förslag af landstingen, dess tillsät-

tande komme att ske länsvis, hvilket han trodde skulle komma att medföra stor olägenhet. För min del tycker jag att det kan göra alldeles detsamma om inspektionens tillsättande sker läns- eller stiftsvis; den saken låter nog lätt regleras sig.

Hvad vidare beträffar sjelfva frågan, tillåter jag mig uttala såsom min mening den åsigten, att, huru långt än folkskoleväsendet gått framåt, det icke kan blifva något egentligt lif deri förr än folket sjelf tager denna angelägenhet om hand och kommer i omedelbar beröring med folkskolan. Derigenom att landstingen föresloge till inspektörer lämpliga personer samt genom de berättelser som af desse komme att underställas landstingets granskning, skulle naturligtvis detta komma i tillfälle att se hvilka personer som skötte sitt åliggande med förstånd och nit samt huruvida den eller den kommunen iakttog sin skyldighet eller icke. Jag tror att ett sådant system skulle bära väsendtligen rika frukter.

Man har sagt att mot den nuvarande folkskoleinspektionen icke skulle vara något att anmärka. Detta kan väl på det hela taget vara saunt, men, ville man nogare undersöka saken, så kan det väl hända att omständigheter kunde framdragas, som icke vore till fördel för en eller annan inspektör. Vare det långt från mig att vilja framställa något allmänt klander emot dem — jag vill endast nämna, att jag är försedd med handlingar, hvarigenom jag skall kunna visa att det någon gång funnits inspektörer, som icke alltid fullgjort sina åligganden så nitiskt, som man kunde haft skäl att vänta.

Jag slutar med att säga, att jag nödgas bifalla punkten 1 samt yrkar bifall till punkten 2, begge momenten, och hoppas jag att frågan denna gång skall röna bättre öde äfven i Första Kammaren än vid förra riksdagen.

Herr Nils Petersson: Att folkskolan är en högst viktig institution, derom behöfver icke mycket ordas, ty det är allom väl känt. Oaktadt allt hvad Kongl. Maj:t och Riksdagen gjort i denna del torde dock böra erkännas, att mycket ännu återstår att göra, och hvad nu särskildt beträffar inspektionen, kan det icke förnekas, att denna utgör en högst viktig faktor. Men icke heller denna är tillfredsställande, det måste erkännas. Det förefaller mig derföre besynnerligt, att när fråga väckts om ändring till något bättre, sådant rönt så mycket motstånd.

Det förefaller eget att man icke vill lyssna till de personers råd som hafva reda på och känna till folkskolorna, utan envisas med att vilja hafva inspektörerna tillsatte af regeringen i stället för utaf landstinget, den enda dertill lämpliga institution. Jag tror att motionären haft skäl för sina påståenden. Jag förutsätter nemligen att en inspektör i främsta rummet bör ega folkets förtroende, men i detta afseende har jag funnit mycken brist. Anledningen dertill tror jag just är den, att desse inspektörer tillsättas af staten och att dessa icke varit i tillfälle att sätta sig in i folkskolornas idé, som så väsendtligen skiljer sig från elementarläroverkens. Emellan dessa högre skolor och de små är en sådan skilnad, att man kan vara en ganska god lärare i de förra, men alldeles oduglig för de sednare. Jag tror derföre, att om landstingen finge upprätta förslag

till inspektörer, ganska mycket skulle vinnas och förtroendet komma att spela en stor rol.

Ett fel, som jag märkt hos inspektörerna, är att de tro sig vara ett slags fiskaler för statens räkning, som hafva till uppgift hufvudsakligen att söka komma på fel och försummelse hos folkskoleläraerne. Detta är deras hufvudsakliga verksamhet, men derpå vinner folkskolan ingenting. Jag tror derfor att en förändring är af nöden; landstingen måste ingripa i denna sak, om det skall kunna blifva något af; en samverkan mellan regeringen och landstingen är hvad som erfordras.

Jag yrkar afslag & Utskottets betänkande, som jag tycker är alldeles för underdånigt, och bifall till motionen.

Herr Per Nilsson i Kulhult: Jag är Utskottet tacksam, som fäst afseende vid min motion och åtminstone till någon del bifallit densamma. Icke många talare hafva uppträdt mot Utskottets förslag; den ende som gjort det har haft sina betänkligheter, och jag får säga att jag icke är mycket förvånad att röna motstånd från just det hållet. Jag kan visserligen icke förneka att en del af förra inspektionerna verkat godt, men ingen regel utan undantag! Man har verkligen fakta på, att de finnas hvilka ganska illa fullgöra sina skyldigheter. Så t. ex. vet jag en inspektör, som har 13 mil till inspektionsställe och icke inspekterar mer än 10 dagar om året. Detta kan man icke säga vara tillfyllest.

En ärad talare från Wexjö har ansett olämpligt att sönderbryta den nuvarande, i hans tanke goda inspektionen och orimligt att öfverflytta inspektörernes tillsättande på landstingen. Numera tror jag att folkskolan omhuldas så mycket af det allmänna, att det alls icke kan vara någon fara i att åt landstingen öfverlemna denna omsorg. Jag har vid det landsting jag tillhör väckt motion om tillsättande af en folkskoleinspektör för länet, men jag möttes af det i min tanke ganska riktiga svaret, att inspektörers tillsättande af landstinget icke vore lämpligt, därför att man kunde befara kollision med den af staten tillsatte — dock uttalades på samma gång lifliga önsknningar att landstingen finge upprätta förslag för tillsättande af inspektörerne.

På dessa skäl och hvad som blifvit till fördel för förslaget i öfrigt uttaladt anhåller jag att Kammarerna ville bifalla Tillfälliga Utskottets förslag i 2 punktens båda moment.

Herr Jonas Andersson: Det är med anledning af Herr A. Rundbäcks yttrande, att landstingen icke skulle vara kompetenta att upprätta förslag till tillsättande af folkskoleinspektörer, som jag begärt ordet. Det förefaller mig som om Herr rektorn i detta fall bra mycket underskattat landstingens förmåga, då han icke tilltror dem att kunna på lämpligt sätt upprätta ett sådant förslag. Landstinget var, sade han, ett fåtal af personer, utsedde inom hvarje härad, och det skulle således icke vara tänkbart att en sådan församling, uppgående till 50, 60, 70, ända till 80 ledamöter, skulle ega så stor sakkännedom och så stora insigter, att den skulle kunna upprätta förslag i förevarande fall. Detta skäl är dock enligt min åsigt icke hållbart. Tillsättningen skulle kunna gå till på samma sätt som nu, då landstinget har förordnat någon särskild instruktör.

tör eller dylikt, att landstinget utser några få personer, som uppgöra förslag till inspektörstjänsternas tillsättande. Derigenom vore denna svårighet undanröjd, och om regeringen skulle finna, att landstinget på sitt förslag uppsatt olämpliga personer, så är regeringen icke ovilkorligen tvungen att antaga samma förslag.

Det sades vidare, att ecklesiastik-ministern icke skulle kunna antagas känna en person, som af landstinget blifvit insatt på förslaget. Jag vill fråga om det kan antagas att ecklesiastik-ministern kan bättre känna en person, som blifvit af domkapitlet föreslagen; det förefaller mig snarare vara antagligt att landstinget, som har speciel kännedom om hela länet, skall vara mera kompetent än domkapitlet att bedöma de sökandes egeuskaper. Slutligen är landstinget bäst istånd att öfvervaka inspektörernes verksamhet, vida bättre än både regeringen och domkapitlet ty landstingets ledamöter äro spridda öfver hela länet, så att det knappt finnes en socker, som icke har en ledamot i landstinget. Det skall hafva ett synnerligen godt inflytande på landstinget, om det blir icke blott berättigadt, utan äfven skyldigt att deltaga i tillsättningen af folkskoleinspektörerne, och om icke landstinget får deltaga i tillsättningen af nämnde inspektörer, kommer icke denna institution att på längden motsvara de fordringar som ställas på densamma. Jag anser för min del att såväl mom. a som mom. b i punkten N:o 2 af förevarande betänkande böra af Kammaren bifallas.

Jag har hört framställas den åsigt, att betänkandet borde återremitteras, derföre att i detsamma blifvit föreslaget att de årliga berättelserna skulle till landstingets sekreterare aflämnas 14 dagar före landstingets början, men inspektionsresorna för året skulle då icke vara slutade. Denna åsigt kan jag icke godkänna, enär de berättelser, som skulle afgifvas, icke afsåge de år, hvarunder berättelsen blifvit utfärdad, utan året näst förut, hvadan denna anmärkning förlorar all betydelse.

Jag önskar, såsom jag nyss sade, att Kammaren måtte godkänna 2 punktens båda moment.

Herr Huss: Herr Talman! Mine Herrar! Efter den diskussion, som om detta ämne egt rum i dag, jemförd med den vid förra riksdagen och Herr Statsrådets och Chefens för Ecklesiastik-Departementet i Kammaren då gjorda framställning, har jag icke för afsigt att föreslå något annat, än att Kammaren måtte i hufvudsak bifalla det slut, hvartill Utskottet kommit, men jag anser mig dock böra fästa uppmärksamheten vid några svårigheter, som vid förslaget tillämpning kunna uppstå.

Först och främst kan invändas att landstinget icke skulle vara fullt kompetent att bedöma skickligheten och dugligheten hos dem som skola utöfva folkskoleinspektörsbefattningar; visserligen hafva åtskilliga talare nu sagt att landstinget har fullkomligt härför erforderliga insigter, jemte den personkännedom, som för ett sådant bedömande fordras. Jag hemställer dock om landstingen i och för sig allmänligen kunna anses hafva en sådan kännedom framför domkapitlet. Det fordras nemligen för att förvalta en inspektörsbefattning att hafva icke blott kännedom om allt hvad folkskolan rör, utan äfven erfarenhet uti skolväsendet i öfrigt. Denna erfarenhet är icke så lätt vunnin, och landstingets kännedom om hvilka

personer inom eller utom landstingsområdet, som företrädesvis besitta den, kan ej gerna vara fullt betryggande, hvadan enligt min åsigt landstinget endast i förening med domkapitlet bör antagas kunna bedöma lämpligheten och skickligheten att inspektörsbefattningarna förestå. En annan svårighet är den, att om landstinget skulle ensamt ega föreslå folkskoleinspektörer och regeringen eller chefen för ecklesiastik-departementet sedan utnämna dem, så kan det hända, att biskopen och domkapitlet, som väl lära skola eller böra yttra sig öfver de föreslagnes lämplighet, förklara, att de föreslagna personerna icke äro till befattningen lämpliga; och då kommer regeringen eller departementschefen i en obehaglig ställning. En sådan kollision tror jag är bäst att undvika.

Slutligen vill jag tillägga den erinran, att det kan inträffa att mellan landstingets sammanträden en inspektör dör eller blir långvarigt sjuk. Huru skall då tillgå? För att undvika en sådan olägenhet fordras att landstinget äfven föreslår en suppleant för tjänstgörande inspektör. Dessa svårigheter har jag blott velat påpeka, utan att derföre yrka på afslag å förslaget. Jag tror likvisst att olägenheterna skulle kunna utjemas, om vid uppsättningen af förslaget så tillginge, att landstinget och domkapitlet tillsatte hvardera lika många ledamöter i en gemensam nämnd eller komité, som finge uppdrag att å bådas vägnar upprätta förslag. På detta sätt skulle möjligheten af den kollision jag förut påpekat försvinna, men deremot den sak- och personkänedom som domkapitlet eger komma landstinget till hjälp.

Tilläggas kan ock, att opinionen inom landstingen ej synes vara så allmänt till förmån för nu omhandlade förslag, enär bland de infortrade utlåtanden, som från samtliga landstingen inkommit till regeringen rörande detta ärende, till följd af Riksdagens skrivelse 1867, 18 landsting af 25 dels icke påyrkat något inflytande vid inspektörers tillsättning. dels uttalat den mening, att de framgent borde af Kongl. Maj:t utses.

Jag har endast velat nämna detta, utan att framställa något yrkande, då så många yrkat bifall till mom. a i 2:a punkten. Hvad angår mom. b i samma punkt, så instämmer jag med Herr Abraham Rundbäck, att under alla förhållanden inspektörerna böra förpligtas att till landstinget årligen, så tidigt som förhållandena medgifva, afgifva berättelse om sin verksamhet.

Herr Silfverstolpe: Då jag såsom ledamot i det Utskott, hvars utlåtande nu föreligger, deltagit i behandlingen af denna fråga, anser jag mig ej böra gent emot de många anmärkingar, som här blifvit ur olika synpunkter gjorda mot Utskottets utlåtande, iakttaga fullkomlig tystnad, ehuru jag ej tilltror mig att till besvarande upptaga dem alla.

Hvad beträffar Herr Rundbäcks yttrande i frågan, så stöder han sitt yrkande om afslag å punkten a hufvudsakligen på framläggandet af ett alldeles nytt system för folkskoleinspektionen, hvilket han önskar få infördt. Jag befarar dock att detta system skulle taga så många krafter i anspråk och medföra så stora kostnader, att man icke kan hoppas att få detsamma genomfördt, äfven om man skulle anse det gagneligt.

Han

Han ansåg för öfrigt att, om Kongl. Maj:t skulle bland de af landstinget till folkskole-inspektörer föreslagna utvälja en, Kongl. Maj:t skulle vid dessa tjänsters tillsättande blifva för mycket bunden af landstingets mening, äfvensom att landstinget icke vore en fullt kompetent valkorporation. I det afseende är jag ense med den värde talaren att landstingen ej böra få tillsätta folkskole-inspektörer, emedan jag anser landstingen ej vara så organiserade att de kunna ega tillräcklig kännedom om till sådana befattningar lämpliga personers egenskaper, för att vara kompetente att tillsätta inspektörer. Då likväl Utskottet endast föreslagit en underdånig skrifvelse, deri Riksdagen skulle öfverlåta åt Kongl. Maj:t att taga i nådigt öfvervägande om och huruvida i län eller landstingsområde, hvarest på grund af landstings beslut bidrag till folkskoleväsendet utgår, landstinget må lemnas tillfälle att afgifva förslag för tillsättandet af folkskole-inspektörer samt, derest Kongl. Maj:t skulle finna en sådan åt landstinget medgifven rättighet lända till folkskoleväsendets ytterligare utveckling och förkofran, meddela de i sådant afseende erforderliga föreskrifter; så har jag ansett mig kunna derutinnan med Utskottet förena mig. Kongl. Maj:t skulle då kunna på samma gång infordra förslag både från landsting och biskop eller domkapitel, och om ingen af de utaf landstinget föreslagne ansåges lämplig, taga någon af dem som af biskop eller domkapitel blifvit på förslag uppförda.

Jag har trott att genom Utskottets förslag kunde vinnas den fördelen att i ett eller annat landstingsområde personer, som vore synnerligen lämplige att blifva folkskole-inspektörer, men ej i annan ordning blifvit föreslagna, skulle på detta sätt kunna blifva inför Kongl. Maj:t framhållne till erhållande af sådan befattning.

I afseende å de olägenheter Herr Rundbäck befarade af folkskole-inspektionernas anordnande länsvis i stället för stiftvis, så tror jag att dessa nog kunde öfvervinnas och att de ej böra anses utgöra något hinder för förslaget genomförande, om man i öfrigt anser detsamma godt.

I afseende på mom. a i 2:a punkten af Utskottets förslag har af Herr Törnebladh den anmärkning blifvit gjord, att det borde bestämmas någon viss siffra af ett landstings bidrag till folkskoleväsendet såsom villkor för att landstinget må komma i åtnjutande af förmånen att få framställa förslag vid inspektörs tillsättande. För min del skulle jag hafva funnit det mycket olämpligt om en sådan siffra föreslagits, emedan det vore nästan omöjligt att med rättvisa bestämma densamma. Landstingens område och folkmängd äfvensom beloppen af deras tillgångar och de uppoffringar de måste göra för särskilda ändamål äro mycket olika, och samma bidrag för folkskoleväsendet, som för ett landstingsområde är ganska ringa, kan derföre för ett annat vara jemförelsevis mycket stort. Jag får derföre hemställa, om ej Herr Törnebladh, om han fortfarande önskar en ändring i den riktning han afsett, med mig skulle anse lämpligare att framför ordet »bidrag» införa något bestämmande ord, såsom t. ex. större eller »verksammare», churu jag ej anser någotdera af dessa uttryck fullt lämpligt. Derigenom synes mig att Herr Törnebladh kunde få sin afsigt bättre befrämjad, än genom införande af en bestämd siffra. Det blefve nemligen då öfverlåtet till Kongl. Maj:t

att bedöma hvilka landsting han ansåge, genom sina bidrag till folkundervisningens befrämjande, hafva gjort sig förtjente af att få föreslå folkskoleinspektörer, och derigenom skulle måhända äfven de öfriga spurras att genom ökad nit och intresse för folkskolan tillvinna sig samma fördel.

Beträffande Herr Törnebladhs anmärkning rörande mom. b, att berättelserna från folkskoleinspektörerne borde ingifvas tidigare än 14 dagar före landstingens början och således före motionstidens utgång, på det att landstingsmännen måtte kunna genom motioner i anledning af dessa berättelser göra sina åsigtter i afseende på folkskolans vård vid landstinget gällande, så tror jag att Utskottets förslag i nämnda moment icke kan medföra någon väsentlig olägenhet. Vid det landsting jag har äran tillhöra finnes alltid ett Utskott för behandling af ärenden rörande folkskoleväsendet, till hvilket inspektörernes berättelser rörande premieutdelning m. m. äfvensom enskilda motioner remitterats. Detta Utskott har ansetts oförhindradt att göra afseende på folkskoleinspektörernes framställningar och i anledning af dem föreslå åtgärder till folkskoleväsendets höjande. Om man likväl, med afseende derpå att folkskoleinspektörerne ej hafva motionsrätt vid landsting, skulle hysa betänklighet vid ett sådant tillvägagående, så behöfves ju, för att fullt formenligt blifva berättigad att inom landstinget upptaga af dem väckta förslag, endast ett på grund af enskild motion en gång för alla fattadt beslut, som berättigar det Utskott, till hvars behandling dessa berättelser remitteras, att i anledning af dem till landstinget göra de framställningar, hvartill Utskottet kan finna sig föranlåtet.

Utskottet har i öfrigt ansett att berättelsen skulle väcka mera intresse och blifva mera verksam för folkskoleväsendets hastigare utveckling om den afhandlade en tid, som låge så nära som möjligt framför dess behandling inom landstinget, och att den således skulle förlora mycket i dessa afseenden om den slutade med föregående kalenderår.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, yrkar jag att Kamraren måtte bifalla Utskottets förslag.

Herr Törneblad h: Jag ber om ursäkt att jag ytterligare förlänger diskussionen, men skall försöka att uttrycka mig så kort som möjligt. Till en början anser jag mig särskildt böra fästa uppmärksamheten på, att hvad här flera gånger under diskussionens lopp blifvit antydt om, att domkapitlen skulle ega någon viss rätt att afgifva förslag vid tillsättande af folkskoleinspektörer, icke är med verkliga förhållandet öfverensstämmande. Någon sådan rätt tillkommer ingalunda domkapitlen, och det finnes icke ens någonstädes taladt om att biskopen eger en sådan befogenhet, ehuru väl praxis har varit att regeringen, hvilken icke är förbunden att inhemta yttranden af någon viss myndighet, vid dylika tillsättningar förfrågat sig hos biskopen. Också får jag, i min egenskap af domkapitelsledamot, tillstå att jag är ganska tacksam för att slippa deltaga i sådana förslags upprättande. Den befogenhet, som i folkskoleärenden tillkommer domkapitlet, består uti att, enligt 13 § gällande folkskolestadga, jemte biskopen utöfva högsta uppsigten öfver anstalterna för folkundervisningen inom stiftet.

Det har talats om, huru svårt det varit att finna personer, lämpliga till folkskoleinspektörer, och en ärad representant från Calmar län har i detta hänseende framställt åtskilliga anmärkningar, bland andra, att det alls icke vore gifvet att en skicklig och duglig lärare vid ett elementarläroverk eger den kännedom i folkskoleväsendet, som erfordras för att han skulle vara lämplig till folkskoleinspektör. Detta kan icke nekas, men visar blott hvilken mängd egenskaper måste finnas hos och hvilka stora fordringar man i våra dagar ställer på en sådan funktionär.

Samme ärade talare, hvars intresse för folkskoleväsendet jag upprepade gånger haft tillfälle att bevittna, yttrade äfven, att folkskoleinspektörer understundom gått alltför mycket fiskaliserande till väga. Jag vill icke bestrida det, tvärtom! Det är gifvet att så sker någon gång; men det har sin naturliga förklaringsgrund deri, att folkskoleinspektören skall utöfva en kontrollerande myndighet, hvarföre det lätt kan hända, att, vare sig han utöfvar denna myndighet strängare eller i mindre sträng grad, skolrådets ledamöter i alla fall kunna tycka, att han gått alltför strängt till väga. De kunna understundom hafva rätt deri, men också understundom icke. I hvilketdera fallet som helst kommer naturligtvis landstinget, om det skall upprätta förslag vid tillsättande af folkskoleinspektörer, att medelbart döma öfver, huru den närvarande inspektören uppfyllt sina skyldigheter. Och hvilka komma att döma! Jo! man vet, att landstinget är sammansatt af länets mest framstående personer och ingenting kan lättare inträffa, än att bland dem finnas många skolrådsledamöter, hvilkas verksamhet just varit underkastad folkskoleinspektörens kontroll. Dessa komme alltså att deltaga i ett slags domslut i egen sak. Och äfven om de hyste den bästa vilja i världen att dervid vara opartiska, huru lätt kunde det icke under sådana förhållanden hända, att en folkskoleinspektör, som i en eller annan sak gjort sig skyldig till ett fel eller ådragit sig missnöje från skolråds sida, men i det stora hela skött sitt kall förträffligt, blefve förbigången vid förslaget upprättande! Ur principiel synpunkt betraktadt, är Utskottets förslag således i denna del förkastligt. Genom att, på sätt Gefleborgs läns landsting föreslagit, låta tillsättningen ske genom en af biskop och landsting gemensamt utsedd nämnd, skulle dock mången svårighet undvikas och bland andra den, att landstinget, som är en stor korporation och hvarest diskussionen är offentlig, icke kan med samma frihet som en särskild komité behandla frågor af sådan grannliga beskaffenhet som den nyss omnämnda. För öfrigt tror jag fullt och fast, att andra sätt finnas att lösa svårigheterna, ehuru de icke blifvit i förslaget angifna.

Beträffande det ifrågasatta stadgandet af ett minimum för landstingets bidrag till folkskolan, så vill jag för min del ej hålla så mycket på en föreskrift i detta hänseende, ehuru väl det synes mig, att Utskottets förslag är så obestämdt att det kommer att sätta Kongl. Maj:t i ganska stort bryderi vid bestämmandet af hvilka landsting böra och hvilka icke böra få den föreslagna rättigheten. Jag är derföre angående mom. a tveksam att bifalla detsamma i dess närvarande skick. Hvad sednare mom. angår, förefaller det mig som om den ändring deri, Herr Rundbäck föreslagit, icke vore farlig och att med en föreskrift om att folkskoleinspektörens berättelse skall vara till landstingets sekreterare iugifven vid

årets slut, all önskelig säkerhet vore vunnin, utan att en sådan detaljbestämmelse, som af Utskottet blifvit ifrågasatt, behöfver göras.

Herr Gummesson: Jag har begärt ordet för att gemäla några yttranden af en föregående ärad talare, hvars tankegång och sätt att räkna är besynnerligt; jag har haft svårt att följa med honom i hans räknings-sätt. Han säger att folkskoleinspektören hittills haft för liten aflöning för att kunna rätt uppfylla sitt ansvarsfulla kall. Men på samma gång som han nu förordar att folkskoleinspektören hädanefter skall egna sin tid uteslutande åt detta kall, kommer han till den besynnerliga slutsatsen, att kostnaden för dess aflöning icke behöfde blifva större än under nuvarande förhållanden! Skulle så lyckligt hända, så behöfde vi icke länge fundera på saken.

Af samme ärade talares yttranden, längre fram i hans anförande, framgick, ehuru han ej i tydliga ordalag uttalade det, att han icke hyste synnerligen goda tankar om de föreslagna nya inspektörerne, ty han föreslår en sorts öfverinspektörer, och ändock påstår han att kostnaderna för inspektionen icke skulle ökas.

Vidare yttrade samme talare, "att de nuvarande folkskoleinspektörernes tillsättning sker mycket lagligt", liksom om den nu föreslagna tillsättningen, derest förslaget antages, icke skulle blifva lika laglig. Han uttryckte äfven sina farhågor för att de personer landstinget kommer att tillsätta till inspektörer, skulle vara "framkomna ur valurnan" och derföre olämpliga. Huruvida han talar af egen erfarenhet, vet jag icke!

För min del tror jag, att förr än kommunerna få den friheten att utse sin ordförande i skolrådet och förr än landstingen få samma frihet med afseende å folkskoleinspektörer, kan icke folkskoleväsendet höjas till det önskliga målet. Här har blifvit sagdt, att folkskoleinspektörerne skulle tillsättas af staten och icke af landstingen. Men hvem är staten om icke folket? Och landstinget representerar ju folket? Långt ifrån att jag deri kan se någon våda, tror jag att det skulle vara mycket bättre, om landstingen få upprätta förslag och regeringen får hafva fria händer. Regeringen kan ju i alla fall infordra utlåtande af konsistorier, af landshöfdingar och af åtskilliga andra myndigheter, som den har förtroende för.

Jag tror att vi icke längre behöfva binda oss vid de gamla formerna och yrkar för den skull bifall till Utskottets förslag.

Herr Johan Jönsson: Herr Talman, mine Herrar! Denna fråga synes mig vara af så stor vikt, att jag ej kan stillatigande åhöra diskussionen, utan anhåller att få med några ord angifva min ståndpunkt till densamma. Aldra först vill jag hembära Utskottet min tacksamhet för det lilla tuffjät, det låtit oss komma framåt i denna fråga. Hvad motiveringen angår, kan jag dock ej fullt förlika mig med densamma. Utskottet yttrar nemligen på sid. 5 af sitt utlåtande: "Härtill kommer ock, dels att den hittillsvarande folkskoleinspektionen hvarken af motionärerne eller andra befunnits förtjena klander etc." Min afsigt är icke heller nu att framställa något klander, men jag anhåller att få relatera en liten tilldragelse inom den provins, jag tillhör. Der funnos tvänne folkskolelärare, bosatta på ett afstånd af två mil från hvarandra. Den ene köpte sig en

liten jordbruksfastighet och bodde der, den andre skaffade sig en liten landthandel och bebodde det hus, der handelsrörelsen bedrefs. När folkskoleinspektören kom till trakten, ålade han den förre att inflytta i skolhuset, men den sednare fick tillstånd att bo, hvar han behagade. Det återstår endast att tillägga, att denne sednare skolläraren åtnjöt stora sympatier i evangeliska fosterlandsstiftelsen! Men, som nämnt är, här är icke fråga om att framställa klander, och för att derföre öfvergå till sjelfva saken så får jag säga, att jag för min del är öfvertygad om att folket numera är så upplyst och att det så ifrigt sträfvar för folkskoleväsendets höjande, att man utan våda kan taga steget fullt ut och låta landstinget ensamt tillsätta folkskoleinspektören. Landstinget är sammansatt af läuets mest framstående och skickliga män, åt hvilka man med fullt förtroende kan öfverlemna denna angelägenhet, och regeringen kan ju alltid i sista hand tillse, huru landstingen uppfylla sitt åliggande att draga försorg om folkskolebildningen.

Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag och önskar blott att Utskottet gått ännu längre i att utsträcka landstingens befogenhet i afseende på folkskoleinspektörers tillsättning.

Herr Nils Hansson: Herr Talman, mine Herrar! Att lagstifta i och för folkupplysning och folkskola är ett af de mest maktpåliggande göromål, som kunna förekomma. Också har det visat sig att alla de lagstiftningsarbeten, som afsett att på något sätt förbättra folkskolebildningen, blifvit med tacksamhet af folket emottagna. Äfven denna lilla smula, som nu är föremål för Riksdagens behandling, tror jag skall mötas med välvilja från folkets sida. Jag tror icke att något hinder för landstingen att utse lämpliga personer till folkskoleinspektörer skall komma att uppstå, såsom en föregående talare befarat; tvärtom tror jag att ett landsting, om ock dess fleste ledamöter utgjordes af bönder, skall räkna bland sig ett tillräckligt antal nog förfarne män, att kunna lika bra som biskopen utse en lämplig folkskoleinspektör.

I likhet med en föregående talare får jag erkänna att folkskoleinspektionen verkat mycket godt, men det oaktadt nödgas jag tillstå, att den lemmat mycket öfrigt att önska. Här har hvarken af motionärerne eller från någon annan sida blifvit framställt något synnerligt klander mot den hittills varande folkskoleinspektionen. Men säkert är att tillfällen funnits, då icke allt gått så rätt till. Det är visst möjligt att en af landstinget utsedd inspektör kan komma att göra sig skyldig till fel; men som jag nämnde erbjuder landstingets sammansättning säkrare garantier för att en lämplig person utses till folkskoleinspektör, än om förslagens upprättande anförtros åt en ensam person, åt biskopen.

En talare yttrade att domkapitlen skulle kunna komma att höras öfver landstingens förslag. Det tror jag icke. För så vidt jag läst motionen och Utskottets betänkande rätt, är sådant icke ifrågasatt, utan skulle de förslag, som landstingen upprättade, komma att öfversändas till chefen för Ecklesiastik-departementet och Kongl. Maj:st, som har att utnämna inspektörer.

En annan talare har ifrågasatt, huru det skulle komma att tillgå, då en inspektör under årets lopp med döden afginge eller på annat sätt

urståndsattes att sköta sitt befattning. Talaren undrade då, om landstinget för sådan händelse skulle behöfva ånyo sammanträda, för att föranstalta om upprättande af ett nytt förslag. Detta behöfves ingalunda. Det är ju ingenting som hindrar landstinget att uppsätta flere personer på sitt förslag, och för öfrigt är det ju i alla fall Kongl. Maj:t för sådan händelse obetaget att utan landstingets medverkan fylla den lediga platsen.

Jag tillstyrker bifall till Utskottets betänkande.

Herr Peter Olsson: Herr Talman, mine Herrar! Den närmaste anledningen, hvarföre jag begärde ordet, var den, att en ärad talare från östgötabanken ville se en formel svårighet vid det sätt att tillsätta folkskoleinspektörer, som nu är föreslaget, bestående deri, att, sedan landstinget upprättat ett förslag, vore det Kongl. Maj:ts grundlagsenliga skyldighet att deröfver höra vederbörande domkapitel. Det är redan påpekadt af en annan ärad talare från Calmar län, att en sådan skyldighet ingalunda åligger Kongl. Maj:t enligt grundlagen, och att denna svårighet således torde böra förfalla. Kongl. Maj:t har, såsom det upplystes, deremot begagnat sig af den *rättighet*, honom tillkommer, att höra domkapitlet, för att af domkapitlet få förslag på de personer, hvilka kunde vara lämpliga till ifrågavarande platser. Densamme ärade talaren från östgötabanken såg också en svårighet deri, att om en folkskoleinspektör under tiden afledde, skulle hans plats möjligen komma att förblifva obesatt till nästa landstingssammanträde. Denna svårighet tror jag kan öfvervinnas på mer än ett sätt. Antingen kan ju landstinget uppsätta *flere* personer på förslaget än som vid tillfället skola utses, och således Kongl. Maj:t, i händelse af dödsfall, begagna sig af samma förslag för fyllande af den lediga platsen. Eller ock kan Kongl. Maj:t -- jag ser ingenting som hindrar det -- i sådan händelse uppdraga åt chefen för Ecklesiastik-departementet att tills vidare förordna en person i den aflidnes ställe, till dess landstinget ånyo sammanträder och afgifver nytt förslag. I dessa omständigheter bör således icke något egentligt hinder ligga för förslagens antagande.

Medan jag ännu har ordet, ber jag att få yttra mig något i sjelfva frågan. Det är ofta fallet att då en reform är på bane, hvars stora betydelse man icke kan underkänna, men åt hvilken man det oaktadt icke önskar framgång, så är man synnerligen benägen att se en mängd svårigheter, som skulle uppstå, i fall reformen genomfördes. Så har t. ex. förhållandet varit med frågan om ordförandeskapet i skolrådet. Det har ofta varit satt i fråga, att pastors sjelfskrifvenhet till denna befattning skulle upphöra och att församlingarne skulle få rättighet att dertill utse den, som dertill finnes mest lämplig, vare sig prest eller lekman. Men man har alltid härför sett en massa svårigheter och dertföre motsatt sig denna reform. Så är ock fallet med den rättighet, som nu skulle inrymmas åt landstinget. Med detta sätt att gå tillväga åsyftar man blott att få en förevändning att afslå en reform, som man i sjelfva verket icke är böjd för. Detta förfaringsätt är dock mindre klokt, ty erfarenheten har visat, om vi kasta en blick på de viktigare reformer som i sednare tider blifvit genomförda, såsom i afseende å religionsfriheten, afskaffande af landsförvisningsstraffet, sakramentallagarne m. fl. -- erfarenheten har visat, säger

jag, att nära nog ingen af de farhågor, som man med afseende å dessa frågor hyste, besannat sig, och att alla de svårigheter man uppställde endast varit tomma svepskäl för att förhindra en reform, för hvilken man i verkligheten varit obenägen. Den sålunda vunna erfarenheten skall endast öka sympatierna för en tidsenlig reform och ju längre man bekämpar densamma, desto mer genomgripande blir den, då den en gång kommer att genomföras.

Vi må icke glömma, att folkskolesaken är en sak, som ligger icke domkapitlet utan folket närmast om hjertat. Intresserar sig icke folket för sina barns undervisning, lär den också blifva derefter. Ingenting är väl således naturligare än att, om landstinget icke blott *hysar* intresse för folkskolans utveckling, utan äfven *visar* detta intresse i handling, genom att anslå medel till folkskolans främjande, till inspektörens aflöning, landstinget också får rättighet att deltaga i folkskoleinspektörens tillsättning.

Mine Herrar! Det ligger ingen ringa vikt uppå, att församlingarne hafva förtroende för sina folkskoleinspektörer, ty saknas det, ligger det antagande nära till hands, att de förslag inspektören framställer för folkskolans och folkundervisningens höjande af församlingarne emottagas med misstroende och komma att mer eller mindre motarbetas. Hafva deremot församlingarne genom sina landsting fått sjelfva föreslå sina inspektörer, och har Kongl. Maj:t funnit detta förslag vara af sådan beskaffenhet, att Kongl. Maj:t dervid har kunnat fästa nödigt afseende, så tror jag att församlingarne skola med större intresse omfatta de förslag, inspektörerne kunna för dem framlägga. Detta är för mig en så vigtig omständighet, att den ensam är tillräcklig att komma mig att lemna alla de betänkligheter, man mot förslaget sökt framställa, helt och hållet å sido. Man kunde visserligen hafva önskat, att Utskottet gått än längre än det gjort, och man kunde framför allt hafva önskat, att motiveringen varit en annan och att den s. k. "klämnen" varit mera koncis och bestämd, men då detta icke kan vinnas utan en återremiss, och då man kan med full tillförsigt hoppas, att chefen för Ecklesiastik-departementet skall låta denna fråga undergå en så noggrann och omsorgsfull behandling, att dessa brister med säkerhet blifva afhjelpade, har jag för min del iugenting emot att yrka bifall till Utskottets förslag.

I detta Herr Peter Olssons yttrande instämde Herrar *Carl Aron Jönsson, Östling, Biesert* och *Gustaf Jonsson*.

Vidare anförde:

Herr *Lyttkens*: Sedan den siste ärade talaren anförde så behjertansvärda skäl för bifall till Utskottets irågaravande hemställan, kunde jag inskränka mig till att helt enkelt instämma med honom. Jag ber dock att få vederlägga ett yttrande af en talare på calmarbänken, hvori han lät påskina, att, om landstingen skulle erhålla rättighet att afgifva förslag för tillsättandet af folkskoleinspektörer och församlingarne sjelfva sålunda deltaga i upprättandet af dylika förslag, det skulle kunna hända att till inspektörer föreslogos personer, hvilka icke komme att verka i den

riktning, hvaruti folkskoleväsendets samma utveckling borde gå. Jag tror för min del att en dylik farhåga är alldeles obefogad. Landstingen hafva alltid med nit och intresse omfattat folkundervisningens befrämjande, och om äfven en eller annan församling skulle så illa uppfattat sin pligt i detta afseende, att vederbörande folkskoleinspektör derföre måste vidtaga strängare åtgärder, så lärar väl icke en ledamot af en sådan församling äga ett så stort inflytande på landstinget i dess helhet, att hans votum skall ensamt vara afgörande för landstingets beslut vid upprättandet af förslag till folkskoleinspektör för hela länet.

För öfrigt tror jag, att landstinget är vida mer kompetent än domkapitlet att föreslå folkskoleinspektör, ty landstingets personalkänedom är vidsträcktare än och icke så ensidig som domkapitlets.

Jag vill icke längre upptaga tiden, utan inskränker mig till att yrka bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan, i den förhoppning att det varma uttalande för denna sak, som Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet hade här i denna Kammare för ett år sedan, skall vara en borgen för att detta förslag äfven hos regeringen kommer att vinna framgång.

Herr Hjelm: Jag tror mig ej behöfva besvara Kammarern med att taga i öfvervägande det yrkande jag gjorde, då jag förra gången hade ordet, utan återtager detsamma.

Herr Ola Andersson: Jag har begärt ordet för att anhålla, att man i denna fråga icke måtte inkasta obehagliga anspelningar, som lätt kunna gifva anledning till tvist. Jag har velat yttra detta i anledning deraf, att en föregående talare fann för godt att i saken inblanda något, som icke egentligen dit hörer. Äfven om det af honom antydda förhållande kan stå i något sammanhang med denna fråga, lärar ett anförande af ett dylikt förhållande icke bidra till sakens utredning.

Medan jag har ordet, ber jag att få besvara ett yttrande af Herr Abraham Rundbäck, som visserligen redan blifvit af ett par föregående talare vidrördt, men, såsom jag tror, icke tillräckligt bemött. Det hufvudsakligaste skälet för Herr Rundbäcks yrkande om afslag å Utskottets ifrågavarande hemställan var det, att, då folkskoleinspektionen för närvarande är anordnad stiftsvis och inspektörerna i följd deraf anses äga vissa skyldigheter mot domkapitlet, skulle förslaget att utse inspektörer för hvarje särskildt län eller landstingsområde vid genomförandet möta oöfvervinneliga svårigheter. Detta skäl väger dock icke mycket, ty det torde vara ganska lätt för Kongl. Maj:t att, vid tillsättandet af inspektörerna, så fördela desses tjänstgöringsdistrikt, att hvarje inspektör blott får att göra med ett domkapitel, derest sådant skulle anses nödigt.

Jag skall icke längre upptaga tiden, men ber dock att få med några ord bemöta ett yttrande, som riktades mot landstingens förmåga att till folkskoleinspektörer föreslå lämpliga personer. Jag vill i detta afseende endast erinra derom, att landstingen hafva skyldighet att välja ledamöter i Riksdagens Första Kammare. Om landstingen hittills mindre väl utfövat denna pligt, hvilket jag för min del dock icke hört sägas, så är jag

öfvertygad derom att de hädanefter skola bättre fullgöra denna sin skyldighet.

Då folkskoleväsendets utveckling är en af de viktigaste angelägenheter för både staten och kommunen, så tror jag, att det skall leda till folkskolesakens fromma, att båda samverka för folkundervisningens befrämjande. Det är på dessa och de af Herr P. Olsson nyss anförda skäl, som jag yrkar bifall till Utskottets nu föreliggande utlåtande.

Herr Nils Petersson: Då Herr Olsson från Helsingborg nyss framhållit alla de skäl, som, i min tanke, tala för bifall till Utskottets hemställan, inskränker jag mig till att, instämmande med honom, yrka bifall till utlåtandet.

Herr Anders Johansson: Då det enligt min öfvertygelse skulle för folkskoleväsendets samma utveckling vara särdeles helsosamt, att landstingen finge sjelfva utse folkskoleinspektörerne, hade jag helst velat yrka bifall till den af Herr Jonas Andersson i ännu väckta motion, men då, att döma af diskussionen i denna fråga, utsigterna för att vinna bifall till ett sådant yrkande äro högst ringa, vill jag inskränka mig till att yrka bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan, helst detta steg, om än ringa, likväl närmar sig det mål, som jag anser vara det rätta.

Herr Leijer: Ehuru åtskilliga invändningar och anmärkningar här blifvit under diskussionens lopp framkastade i anledning af Utskottets ifrågavarande förslag, vill jag dock, när dessa redan blifvit af föregående talare utförligt bemötta och grundligt vederlagda, icke upptaga Kammarens tid med att ingå i några speciella motanmärkningar. Jag ber dock att generelt få nämna, att äfven inom Utskottet framställdes en hel del af dessa anmärkningar. Hvad nu beträffar dessa anmärkningar, t. ex. derom att antalet af de personer, som landstingen skulle ega att uppföra på förslaget till folkskoleinspektörer, icke blifvit af Utskottet bestämdt m. fl. så ansåg Utskottet det icke vara lämpligt att genom att ingå i specialiteter försvåra frågans framgång i denna Kammar och i den Första, utan att Riksdagen borde helt enkelt anhålla hos Kongl. Maj:t, att tillfälle måtte beredas landstingen att afgifva förslag till inspektörer.

Den princip, som inom Utskottet gjorde sig gällande, är den, att, så länge staten till hufvudsaklig del bekostar medlen till ifrågavarande institutions upprätthållande, bör staten äfven anses ega rättighet och skyldighet att tillsätta folkskoleinspektörer, och derför kunde Herr Jonas Anderssons motion icke af Utskottet gillas. Deremot ansåg Utskottet det ligga i folkskoleväsendets synnerliga intresse att landstingen sattes i tillfälle att något mera ingripa uti och med mera nit följa folkskoleinspektions utveckling, såvida nemligen landstingen åtaga sig motsvarande skyldighet att lemna bidrag till folkskoleväsendet; och Utskottet ansåg att detta mål kunde lämpligast vinnas på det af Utskottet nu föreslagna sätt.

Jag yrkar bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan.

Herr Statsrådet Wennerberg: I samma mån, som intresset för folkundervisningen stiger, ökas också antalet af läroanstalter, såväl småskolor

som egentliga folkskolor. En ganska betydlig tillväxt i antalet af sådana skolor har på de sednare åren skett. Den tillsyn, som under den första inspektionsperioden utövades af blott 20 personer och då befanns någorlunda tillräcklig för det dermed afsedda ändamålet, har i följd af denna tillväxt alltjemt måst ökas, och Riksdagen har tid efter annan auslagit dertill nödvändiga medel. Vi hafva för närvarande inemot 50 folkskoleinspektörer. Man kunde således skäligen våga hysa den öfvertygelsen, att de nuvarande inspektörernes antal vore fullt tillräckligt, samt framgent, i samma mån skolorna ökades, inspektionen ock skulle blifva tillfredsställande genom att tillsätta allt flere och flere inspektörer. Jag hyser dock en, äfven på någon erfarenhet grundad, motsatt åsigt härvid. Fortfar man på detta sätt att alltjemt öka inspektörernes antal, så är det gifvet, att deras distrikt, på samma gång som deras aflöning, måste minskas. Inspektionen kan i följd häraf blott uppdragas åt personer, som redan förut innehafva någon tjänstebefattning. Så har förhållandet hittills i allmänhet varit. De fleste inspektörerne hafva haft annat att sköta. Därföre har ock inspektionen måst försiggå på de tider af året och med den noggrannhet, som den ordinarie tjänsten kunnat medgifva. En så beskafad inspektion kan icke i längden blifva tillfredsställande.

Chefen för Ecklesiasuk-departementet, som af Kongl. Maj:t får i uppdrag att utse folkskoleinspektörer, vänder sig vid fullgörandet af detta ansvarsfulla åliggande till de myndigheter, af hvilka han har rätt att fördra uppgifter i detta hänseende, nemligen domkapitlet eller biskoparne, samt någon gång äfven till enskilda, på hvilkas personalkänedom och omdöme han tror sig kunna lita. De anmäla då personer, som äro för dem kända och finnas villiga, och det är därför ej att undra öfver, att i de flesta fall de till inspektörer sålunda föreslagna äro ecklesiastike tjänstemän, prester eller skollärare.

Det är med synnerlig glädje jag nu, likasom förut, hört uttalas ett aktningsfullt bedömande af den hittills varande folkskoleinspektionen. Vi äro också all tack skyldige desse män, som så väsendtligen bidragit dertill, att folkskoleväsendet i vårt land står på en jmförelsevis hög punkt.

Men dessa och deras embetsbröder inom kyrkan och läroverket kunna dock — helst då deras antal ständigt ökas — icke åtaga sig denna inspektion utan till men antingen för sitt eget nog ansvarsfulla kall eller för folkskolan. En skollärare kan icke företaga sina inspektionsresor på annan tid än under mellanterminerna, eller också måste han permitteras från sin egentliga befattning. Skall en prest rätt sköta sitt uppdrag såsom folkskoleinspektör, måste han inskränka inspektionen till det honom aldram närmast belägna distriktet, eller också försumma sina presterliga åligganden. Men genom en dylik till tid eller rum inskränkt inspektion mistes den rika och grundliga erfarenhet, som är så nödvändig, för att chefen för Ecklesiastik-departementet vid sina öfverläggningar med inspektörerne skall kunna bekomma ett tillfredsställande svar på frågan: hvilket är det nästa steg, som bör tagas för folkundervisningens allmänna befrämjande? Och skall på detta sätt folkskoleinspektionen delas ut i allt mindre portioner, till allt flere personer, så går det slutligen derhän, att det blir omöjligt att bibehålla den verksamma och fasta sammanhållning, som fanns inom

den första inspektionen, och som ännu sprider en viss glans öfver den nuvarande.

Här har blifvit yttradt, att det är chefen för Ecklesiastik-departementet, som har att ansvara för det folkskoleinspektörerne riktigt fullgöra sitt uppdrag. Jag erkänner, att han har detta ansvar och att han bör hafva det. Men för att kunna uppfylla detta ansvarsfulla åliggande, bör han ock ega en rik tillgång på uppgifter om personer, lämplige till folkskoleinspektörer, ty säkerligen lärer ingen fordra, att hans ansvar göres tyngre än nödigt.

Jag har begagnat detta tillfälle att uttala min åsigt om folkskoleinspektionen sådan den är. För att få den sådan den bör vara, synes det mig framför allt angeläget, att ett visst mindre antal personer, som uteslutande vilja egna sig åt denna angelägenhet, utses dertill och aflönas så, att de utan afsaknad af de löneförmåner, de möjligen förut innehåft, kunna verka för folkkupplingsningens viktiga sak.

För öfrigt vill jag nämna, att de åsigtger i förevarande ämne, dem jag här i denna Kammarer för ett år sedan uttalade, vidhåller jag till alla delar.

Herr Törnfeldt: Herr Talman, mine Herrar! En föregående ärad talare, Herr Olsson från Helsingborg, yttrade, att det är nödvändigt, att landstingen och församlingarne hafva förtroende till folkskoleinspektörerne. Ett bevis derpå kan jag anföra. Det har passerat i Östergötlands läns landsting för flera år sedan. Landstinget kunde icke nöja sig med den af kronan tillsatta folkskoleinspektören, utan utsåg en särskild instruktör, hvilken landstinget sjelf aflönade och ställde på samma linie som statens inspektör i afseende på dispositionen af anslagna medel för folkskolesaken. Slutligen gaf landstinget instruktören uteslutande rätt att disponera dessa medel. Detta bevisar, att landstinget hade fullt förtroende till honom, som landstinget sjelf valt; och jag tror, att något fullt förtroende mellan folkskoleinspektörerne och landstingen icke skall uppkomma, förr än landstingen få sitt ord med i laget och erhålla rättighet att sjelfva tillsätta sina inspektörer, likasom intresset för folkundervisningens befrämjande icke kan blifva fullt lefvande hos kommunerna, förr än dessa få sjelfva välja ordföranden i skolrådet.

Herr Abraham Rundbäck nämnde något om skillnaden mellan folkskoleinstruktörer och folkskoleinspektörer, och yttrade, att af det förra slaget borde finnas en i hvarvt härad. Jag tror, att man gjorde klokt i att ställa så till, att dessa båda befattningar blefve förenade, så att inspektören tillika vore instruktör. Jag har någon erfarenhet deraf från sistlidne höst. En af staten utsedd folkskoleinspektör höll då inspektion i Gryts socken, och som blott få skolbarn voro närvarande, gick inspektionen snart för sig. Men sedan företog sig inspektören att anställa liksom en instruktionsexamen med sjelfva skollärarne. Den varade en timme, och det var en ganska het timme för lärarne, men ganska nyttig och intressant tillika. Han undervisade dem nemligen i metoden att lära barn läsa inuanti. Således borde inspektören äfven alltid vara instruktör.

tör för att kunna hålla en liten räfst med skolläraryne och uppräfriska sinnet på dem litet grand.

Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Härefter förklarades öfverläggningen rörande utlåtandet i dess helhet slutad.

Första punkten, i afseende på hvilken någon ändring i Utskottets hemställan icke yrkats, blef af Kammaren bifallen.

Beträffande åter andra punkten hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan med den ändring, att det genom tryckfel tillkomna ordet: "föreskrifter" i slutet af denna punkts första moment skulle ändras till "föreskrifter"; vidare att, med afslag å berörda hemställan, det förslag måtte antagas, som i Herr Per Nilssons lithörande motion blifvit framställt, samt slutligen att det af Herr Abraham Rundbäck framlagda ändringsförslag måtte varda bifallet. Å dessa yrkanden gäfvos nu propositioner, och fann Herr Talmannen ja vara öfvervägande för den förstnämnda meningen. Kammaren hade alltså bifallit Utskottets hemställan i förevarande punkt med rättelse af här ofvan angifna tryckfel.

§ 5.

Föredrogs Andra Kammarens Fjerde Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 6, (i samlingen N:o 16,) angående Herr L. Börjessons motion N:o 90, om ändring af 11 § i gällande resereglemente.

Herr Helander anförde: I likhet med motionären och Utskottet kan jag icke annat än anse, att det icke är i sin ordning att gällande resereglemente tillåter tjenstemän att beräkna större antal dagtraktamenten än som motsvarar antalet af de rese- och förrättningsdagar, som i och för förrättningen verkligen åtgått. Att så sker, har i de flesta fall sin anledning deruti, att förrättningen kan verkställas på samma dag som den för resan använda. Jag är dock öfvertygad derom, att om Riksdagen nu bifaller hvad Utskottet föreslagit, och Kongl. Maj:t gillar Riksdagens framställning, det af motionären afsedda ändamål icke skall vinna, ty, såvidt jag kan finna, läser resultatet icke blifva något annat än att en extra förrättning blir för någon tid uppskjuten men rese- och traktamentsersättningen af allmänna medel kommer att fortfarande utgå till oförminskadt belopp. Jag ber att i detta afseende få anföra blott ett enda exempel. Om en tjensteman har att verkställa en extra förrättning på t. ex. 9 mils afstånd från sitt hemvist, så utsätter han, under nuvarande förhållanden, förrättningen att försiggå på dagen näst efter den då han gjort resan. Denna resa på 9 mil kan han göra på en enda dag, men enligt nu gällande resereglemente behöfver han icke resa mera än 8 mil om dagen, och han har således rättighet att för nämnda förrättning tillgodoräkna sig traktamente för 2 resedagar och en förrättningsdag, eller tillhoppa 3 dagar, ehuru han blott uppoffrat 2 dagar. Blevne nu reglementet ändradt i det syfte, att förrättningsmannen icke finge beräkna antalet dagtraktamenten på annat sätt än efter antalet af

de dagar, som i och för resan och förrättningen verkligen åtgått, så kan han göra på två sätt: antingen reser han 8 mil den ena dagen och 1 mil den andra dagen, eller också reser han alla de 9 milen på en dag och dagen derpå ligger han överksam för att först nästpåföljande dag verkställa extraförrättningen; men i begge fallen har han rätt att uppbära traktamenten för 3 dagar, ty jag föreställer mig, att Utskottet åsyftar, att ett minimum af den väglängd, förrättningsmannen måste tillryggalägga på en dag, skall såsom hittills bestämmas. På sätt jag nu haft äran visa, läter saken icke kunna hjälpas dermed att man föreskrifver att antalet dagtraktamenten skall motsvara antalet af de rese- och förrättningsdagar, som verkligen åtgått, utan jag anser det vida bättre att låta tjänstemännen beräkna ersättning för extra förrättningar efter samma grund som finnes bestämd i Kongl. Maj:ts förnyade nådiga taxa på arvode för landtmäteriförrättningar af den 8 Februari 1867. I denna taxa är det nemligen landtmätare medgifvet att beräkna, förutom skjutslega, ersättning för kost och tidspillan efter vägens längd med en riksdaler för hvarje af de sex första milen och 75 öre för hvarje öfverskjutande mil. Om således för tjänstemän inom en viss klass af resereglementet bestämdes t. ex. 1 R:dr för hvarje mil såsom sådan godtgörelse, och tjänsteman i denna klass hade att verkställa en extra förrättning på t. ex. 9 mils afstånd från hemvist, så egde han följaktligen icke att beräkna högre ersättning än 9 R:dr, oafsedt huru många dagar han använt på resan. Enligt Utskottets förslag åter skulle han få beräkna sig traktamenten för 2 resedagar.

Då jag således är öfvertygad derom att det åsyftade ändamålet icke skulle vinnas genom ett bifall till Utskottets utlåtande i oförändradt skick, hade jag helst velat att ärendet blefve till Utskottet återremitteradt för afgifvande af nytt förslag i den af mig nu afgifna riktning, hvilken jag anser vara den enda rätta. Då detta dock skulle måhända leda till en alltför stor omväg, tillåter jag mig föreslå en ändring i Utskottets hemställan, som således skulle i sin helhet blifva af följande lydelse:

„det Riksdagen måtte, i skrifvelse till Kongl. Maj:t, i underdånighet anhålla om ändring i föreskrifterna uti nu gällande resereglemente, ledande derhän, att, vid extra förrättningar, dagtraktamenten icke vidare böra utgå för resedagar, utan i stället må stadgas, att ersättning för kost och tidspillan under resan bör, för de särskilda klasserna i resereglementet, utgå till visst belopp per mil af vägens längd“.

Jag anhåller om proposition på detta yrkande.

Herr Dickson: Det torde tillåtas mig att i Kammarrens minne återkalla, att Kammarren just i denna fråga för några dagar sedan fattat beslut, nemligen vid behandlingen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 19 i anledning af Riksdagens år 1872 församlade revisorers berättelse, angående granskning af statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1870. Uti § 11 af nämnda utlåtande hade Stats-Utskottet i anledning af revisorernes anmärkning vid granskning af elektriska telegrafverkets utgifter till rese- och traktamentspenningar, föreslagit en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t i samma syfte som den af det Tillfälliga Utskottet nu föreslagna.

Då det naturligtvis icke kan vara med god ordning öfverensstämmande, att Kammaren två gånger fattar beslut om skrifvelse i samma ämne, så torde det icke vara skäl att i detta fall nu fatta ett särskildt beslut i anledning af Herr Börjessons ifrågavarande motion. Jag vågar således yrka, att Kammaren måtte besluta, att Utskottets hemställan i nu föreliggande utlåtande icke kan för närvarande till någon Kammarens åtgärd föranleda, och anhåller jag vördsamt, att Herr Talmannen behagade framställa proposition på detta mitt yrkande.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter framställda propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställan som å de särskilda yrkanden, hvilka af Herr Helander och Dickson blifvit gjorda, fann Herr Talmannen ja vara öfvervägande för Herr Dicksons förslag. Votering blef emellertid begärd, med anledning hvaraf, och sedan till kontraposition antagits bifall till Utskottets hemställan, en så lydande omröstningsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som vill att Andra Kammarens Fjerde Tillfälliga Utskotts hemställan i dess utlåtande N:o 6 för närvarande icke skall till någon åtgärd föranleda

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner Nej, har Kammaren bifallit Utskottets ifrågavarande hemställan.

Omröstningen företogs och utföll med 76 ja mot 68 nej; och hade Kammaren alltså beslutit att Utskottets i förevarande utlåtande framställda förslag för närvarande icke skulle till någon åtgärd föranleda.

Sedan resultatet af omröstningen för Kammaren tillkännagifvits, yttrade

Hr Jöns Rundbäck: Då jag tror mig känna, att Första Kammaren afslagit Stats-Utskottets, i dess betänkande N:o 19, gjorda hemställan om en skrifvelse i samma syftning, som den Tillfälliga Utskottet i dess nu behandlade och ogillade utlåtande afgifvit, samt följaktligen det förslag som i enahanda hänseende blifvit af statsrevisorerna framställt, icke kan till någon åtgärd föranleda, men Andra Kammaren för några dagar sedan enhälligt bifallit Stats-Utskottets förberörda yttrande och således väl borde söka att åt den fråga, som der beröres, bereda framgång, får jag, med anledning af den inkonsequens, hvartill Kammaren här gjort sig skyldig, mot det fattade beslutet nedlägga min reservation.

§ 6.

Innan föredragning skedde af Konstitutions-Utskottets dernäst till behandling förekommande utlåtanden

N:o 5, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om ändring af 1 § 1, 3 och 9 mom. i Tryckfrihetsförordningen;

N:o 6, med anledning af väckt motion om tillägg i 3 § Tryckfrihetsförordningen; och

N:o 7, med anledning af väckt motion om ändring af 53 § Riksdagsordningen;

hvilka utlåtanden, af anledning protokollet för den 12 i denna månad visar, blifvit till bemälda Utskott återförvisade, gaf Herr Talmannen tillkänna, att ifrågavarande utlåtanden, då de från Utskottet återkommit, varit åtföljda af en så lydande skrifvelse:

Till Riksdagens Andra Kammare.

Sedan Andra Kammaren, enligt protokollsutdrag af den 12 innevarande månad, till Konstitutions-Utskottet återförvisat dess utlåtanden N:is 5, 6 och 7, på den grund, att de till Kammaren inkomna exemplaren saknade underskrift af ordföranden, får Utskottet härmed till Kammaren öfverlemna dessa utlåtanden omtryckta med rättelse i berörda hänseende. Stockholm den 14 Mars 1873.

På Utskottets vägnar:

Pehr Ehrenheim.

Efter uppläsning af denna skrifvelse, föredrogos och biföllos ofvan omnämnda utlåtanden N:is 5 och 6.

Beträffande utlåtandet N:o 7, som derefter till afgörande företogs, uppstod öfverläggning, och yttrade

Herr Ola Andersson: Herr Talman, mine Herrar! Då denna fråga blifvit dragen under Riksdagens pröfning, och då beträffande lämpligheten af regeringsledamöternes rätt att såsom medlemmar jemväl af den andra statsmakten deltaga i pröfningen af och besluten om förslag, som de inom den första statsmakten bidragit att uppgöra, jag lyser en annan mening, än Konstitutions-Utskottet här velat göra gällande, så får jag, för att gifva ett uttryck åt min uppfattning af frågan, härmed nedlägga min särskilda mening i protokollet.

Föga öfverensstämmer, enligt min tanke, Statsrådets ansvarighet inför Riksdagen med bestämmelsen, att samma medlemmar af rädkammaren kunna vara ledamöter af Riksdagens Kamrar och i sådan egenskap rösta för förslag, som de inom regeringen varit med om att utarbete. Om denna princip är oriktig, lärer den icke förbättras derigenom, att, såsom Utskottet yttrar, statsrådsledamöternes antal är jemförelsevis så obetydligt, att deras röster icke skulle kunna inverka på Riksdagens beslut. Jag har någon gång, åtminstone för min del, funnit — och jag begagnar tillfället att säga det — att på mig har begagnandet af denna rätt icke alltid gjort ett godt intryck.

Enda skälet, på grund hvaraf det närvarande stadgandet möjligen skulle kunna försvaras, är att en statsrådsledamot, som blifvit vald till

medlem af någöndera Kammaren, äfven efter utträdet ur rådkammaren hade säte och stämna vid Riksdagen. Detta är ock ett skäl, hvilket icke saknar betydelse, och jag vill icke förneka, att det kan hafva någon fördel, att han, äfven sedan han lemnat sin plats i regeringen, må kunna försvara de åsichter, hvilka han inom regeringen sökt att befrämja. Ty alla saker vinna genom att skärskådas från alla sidor. Detta är ett skäl, men också blott det enda, som talar för bibehållande af den rättighet, som uti ifrågavarande hänseende Riksdags-ordningen medgifver Statsrådets ledamöter, men då detta skäl endast gäller för det undantagsförhållande, jag åberopat, men jag icke kan helt och hållet godkänna stadgandet såsom regel, har jag, med anledning af Konstitutions-Utskottets förevarande betänkande, velat gifva tillkänna denna min mening.

Herr Ehrenborg: Ehuru den siste ärade talaren icke framställt något bestämdt yrkande, kan det måhända icke vara alldeles ur vägen att något bemöta honom. Dervid kan jag dock vara ganska kort, helst ärendet redan är afgjort af Medkammaren, och dessutom Utskottet, enligt min tanke, i detta utlåtande ej blott bemött hvad nu anförts samt förut blifvit af motionären andraget, utan äfven — om jag så må uttrycka mig — gjort en öfverloppsgerning, då Utskottet utan något föranledande från motionärens sida ingått i bevisning angående lämpligheten af stadsrådsledamöternes valbarhet såsom riksdagsmän. Motionären har nemligen i motionen icke egentligen uttalat sig *mot* denna statsrådsledamöternes valbarhet till riksdagsmän, utan blott velat att utöfningen af riksdagsmannakallet skall dem förmenas.

Till hvad Utskottet i afseende å detta sistnämnda anført och för att icke upprepa hvad Utskottet omförmålt, tror jag det icke behövas att ytterligare än, med anledning af den siste talarens anförande, hvilket hufvudsakligen sammanfaller med motionens innehåll, tillägga endast ett, eller att, då motionären och, efter hvad jag tycker mig finna, äfven den siste talaren synas betrakta regeringens ledamöter å eua och representationen å den andra sidan såsom tvåne med hvarandra tvistande parter, om ej rent af regeringsledamöterna såsom part inför representationen, såsom forum, och i detta åskådningssättet anse, att regeringens medlemmar, såsom deltagande i Riksdagens beslut, döma, enligt hvad motionären säger, "i egen sak", jag för min del icke kan inse, att detta i regeln är förhållandet. Ett beslutande i egen sak kan jag väl icke säga ske annat än då, när jag deltagar i ett beslut, som direkt berör mitt eget personliga intresse: jag säger *direkt*, ty indirekt kan ju nästan hvarje mera allmän fråga anses beröra mitt intresse.

Ett dömande i egen sak, såsom det heter i motionen, är t. ex., om en ledamot af Riksdagen, som tillhör en tjänstemannakorps, deltagar i beslut om anslag till samma korps eller om, i fråga om anslag till tvänne alternativa jernvägslinier — t. ex. Carlstad—Norum— eller Sevilla—Sala-, en ledamot, som bor vid den ena af dessa linier, tager del i beslut, som fattas om anslag till samma jernvägslinie. Likaså vore det ett dömande i egen sak, om, mot förmodan, en statsrådsledamot deltoge i beslut om ett anslag, hvilket skulle tillfalla honom personligen såsom departementschef. Men om en medlem af Statsrådet hos Riksdagen deltagar i beslut

om

om ett allmänt, vårt land rörande ärende, icke kunna vi väl anse detta vara ett dömande i egen sak blott derföre, att han varit eller icke varit med om att bereda och framlägga denna sak, lika litet, som det är ett dömande i egen sak, som sker, om i ett sådant allmänt ärende en ledamot af Riksdagen, då han är motionär, deltagar i beslut om sin motion eller en utskottsledamot, som tillhör majoriteten inom Utskottet, deltagar i beslut om samma utskottsbetänkande eller en reservant om sin reservation.

Detta tror jag vara det enda, som jag behöfver tillägga till hvad Konstitutions-Utskottet anfört, och jag antager, att Kammaren kommer att lemna Utskottets utlåtande sitt bifall.

Herr Fredricson: Då jag blott hört en enda ledamot af Kam-maren dela min mening i saken och jag ej heller finner att någon af Konstitutions-Utskottets ledamöter reserverat sig mot det beslut, hvartill Utskottet kommit, vill jag icke nu göra något yrkande. Jag tror dock icke, att mitt förslag är så orimligt, som Utskottet synes antaga. Utskottet säger, att det väl icke kan ligga någon fara uti, att Stats-Rådets medlemmar deltaga i representationens förhandlingar. Jag har ju också icke yttrat i motionen, att detta vore något *farligt*, men jag har ansett, att det icke vore *rätt*, att en Konungens rådgifvare hos den andra stats-makten deltagar i beslut om ärenden, som han hos den Första stats-makten befrämjat, och detta har synts mig vara att döma i egen sak. Vi hafva för ej längesedan behandlat en framställning från regeringen om anslag af 3,000 R:dr till Civil-departementet. Den frågan rörde visserligen icke något anslag till Herr Civil-ministern sjelf, men den gällde likväl medel till godtgörelse åt de underordnade tjenstemännen i departementets expedition för de ökade göromål, som de måste underkasta sig, på det att de löpande ärendena inom hans departement icke måtte obehörigen eftersättas, och man kan väl således ej egentligen säga annat, än att han sjelf dock hade nytta eller skada af det sätt. hvarpå frågan blef afgjord hos Kammaren.

Jag vill emellertid, såsom jag redan yttrat, icke framställa något yrkande, då jag icke har förhoppning att nu genomdrifva detsamma, men hvad jag hoppas, är, att frågan skall blifva en gengångare, som återkommer om och om igen och slutligen skall vinna seger.

Herr Törnfeldt: Konstitutionens mening och ändamål är, att genom den af folket valda representationen inskränka monarkens makt, eller åtminstone hans absoluta makt. Men om nu monarken genom sina ministrar får rätt att deltaga icke endast i öfverläggningarne inom Kam-rarne, hvilket jag anser vara riktigt, utan äfven i besluten: hvad blir följden? Jo, en inskränkning af representationens makt gent emot monarken, det vill säga en inskränkning af inskränkningen! Det är således gifvet och klart, enligt mitt förmenande, att det är aldeles inkonstitutionelt eller stridande emot konstitutionsprincipen, att monarkens ministrar deltaga i besluten inom representationen.

Men här är äfven en annan omständighet att taga i betraktande. Det är nemligen i allmänhet endast kommunen Stockholm, som är i till-

fälle att invälja ministrar till ledamöter af Andra Kammaren. Högst sällan äro andra rikets kommuner i tillfälle dertill, nemligen endast i det fall då personen nyss är utnämnd till statsrådsledamot och icke ännu hunnit från orten afflytta när riksdagsmannavalet eger rum. Männe nu det öfriga landet med blida ögon ser detta förhållande? Jag tror det knappast, utan är snarare böjd att antaga motsatsen, då jag erinrar, hurusom vid sista valet i höstas mycket gurgel förekom i landsorterna med anledning af hvad som då skedde. Man yttrade dels *medömkan*, ty man sade: "stackars Stockholm som nu blifvit så bankrutt på män, tjenliga att i Andra Kammaren insättas, att det nödgas tillgripa Statsråden; *harm*, ty man sade vidare: "nej, det är aldrig möjligt att orsaken kan hafva varit brist på andra dugliga män, utan här ligger en annan afsigt under, den nemligen, att försäkra sig och sina enskilda intressen om en röst i sjelfva rikskonseljen." Och skulle afsigten verkligen hafva varit denna, så må jag säga, att man hade rätt att harnas deröfver. Här kommer kanske inom kort att utkämpas en strid mellan stad och land i grundskattefrågan; och landsbygden trodde att valet skedde med uteslutande afseende härpå. Utgången kommer väl att visa om man häri misstagit sig. Men huru som helst, så tror jag icke att sådana val bidra att åt regeringens ledamöter gifva "den fasta ställning", hvarom Utskottet talar, utan snarare äro de egnade att undergräfvat landets förtroende till dem, och sålunda kan det hända, att — för att hålla mig till det exempel vi hafva framför oss — den redbara karakteren, de vidtomfattande kunskaperna och de djupa insigterna, ehuru inom Kammaren kända och erkända, likväl hos landets invånare i allmänhet, som icke kunna se dem på närmare håll, underkännas och komma i misskredit; hvilket icke är bra.

Jag vill icke göra något yrkande, då icke ens motionären framställt något sådant, utan nöjer mig med att hafva uttalat mina konstitutionela åsikter i saken. Men i förbigående vill jag dessutom säga, att motionären tycktes hafva förbisett, att det i hans motion använda uttrycket "besluten eller voteringarne derom" blifvit i Konstitutions-Utskottets resumé återgifvet med "besluten eller öfverläggningarne derom", genom hvilken ändring Utskottet låter motionären framstå såsom motsägaende sig sjelf.

Herr Hæggström: Jag gillar fullkomligt det slut, hvartill Utskottet här kommit, men jag kan deremot icke instämma i motiveringen. Det såges i utlåtandet, att, om äfven alla Statsrådets medlemmar vunnit plats i Riksdagens Kamrar, skulle deras röster dock icke tillsammans utgöra "ens en tretiondedel af hela Riksdagen." Ett sådant påstående förvänar mig något, ty det är ju alldeles klart, att, om alla hade plats i en och samma Kammare, hvilket ju icke är otänkbart, så skulle deras röster utgöra respektive en trettondedel eller en nittiondedel, allt eftersom de voro alla i Första eller alla i Andra Kammaren, åtminstone i alla de frågor, som genom olika beslut Kamrarna emellan, enligt grundlagen, förfalla, således i alla lagfrågor. Sitta de åter i olika Kamrar och då t. ex. åtta i den ena och två i den andra, så kan det märkliga förhållande inträffa att en ringa minoritet af regeringen inom Riksdagen kan hindra ett lag-

förslag, som de öfriga statsrådsledamöterna varit med om att tillstyrka att ifrån Riksdagen inkomma till regeringens ompröfning och godkännande, hvilket blir fallet om de två i ena Kammaren äro emot de åtta i den andra och frågan förfaller genom en rösts pluralitet för den af de två i den Kammare, de tillhöra, förfäktade åsigten. Utskottet säger sig vidare kunna "så mycket mindre godkänna det af motionären väckta förslag, som detta afser att, med bibehållande af statsrådsledamöternes *valbarhet* till riksdagsmän, betaga dem rättigheten att sitt riksdagsmannakall *utöfva*." Här synes Utskottet hafva glömt att denna rättighet redan förut är statsrådsledamöter i viss mån beröfvad, nemligen genom 43 § Riksdagsordningen, som stadgar, att "statsrådsledamot ej må i Utskott eller val till Utskott deltaga." Detta är ju en ganska stor inskränkning i deras riksdagsmannarätt. Sannt är visserligen att Utskotten numera icke hafva samma betydelse, som under gamla representationsättet, men någon betydelse hafva de väl dock äfven nu. Det förefaller således besynnerligt att Utskottet kan säga, det endast genom bifall till motionärens förslag skulle uppstå en minskning af "den i vår grundlag åt Statsråden förbehållna rätt att mottaga och utöfva representantkallet." Slutligen säger Utskottet; "Om motionärens förslag antoges, skulle alltså genom ett dylikt val ingenting annat än en hedersbetygelse vara gifven, men en hedersbetygelse, som kostade det väljande samhället dess respektiva röst vid Riksdagens beslut." Detta är nu alldeles riktigt, och således egentligen ingenting att säga om; men det ger mig anledning påpeka att här i ett annat fall verkligen tillgår på nämnda sätt, ty då Talmannen i hvardera Kamraren utses bland de ditvalde representanterne, så är detta jemväl för honom en hedersbetygelse, som kostar det samhälle, af hvilket han är vald, dess respektiva röst vid Riksdagens beslut, enär, enligt 51 § Riksdagsordningen, den, "som talmansbefattningen utöfvar", ej eger deltaga "i öfverläggning eller omröstning." Det tyckes som skulle Utskottet förbisett denna omständighet — ty om Utskottet icke förbisett den, hade det utan tvifvel varit på sin plats att i sammanhang med nyss anförda resonnement framlägga förslag om ändring i det af mig påpekade missförhållandet, hvilken ändring naturligtvis bort gå derpå ut, att ny representant skulle väljas i stället för den till Talman utsedde, alldeles som det skedde enligt gamla Riksdagsordningen.

Ehuru jag sålunda icke kunnat gilla Utskottets motivering, har jag dock, som jag i början sade, ingenting att invända mot Utskottets hemställan om afslag å motionen.

Herr Carl Anders Larsson: Jag tror knappt att Utskottet skulle hafva kunnat komma till något annat resultat, än det gjort, i denna fråga. Rätten att deltaga i öfverläggningarne hafva Statsråden ju förut sig tillerkänd, och den enda rätt, de derutöver erhålla genom att väljas till riksdagsmän, är rätten att i allmänhet deltaga i voteringarne inom den Kammare de tillhöra, och att betaga dem denna sednare vore ju då detsamma som att helt och hållet betaga dem deras riksdagsmannarätt. Blevde det lag att regeringsledamöterna skulle göras, att jag så må säga, stumma i afseende på Riksdagens beslut, så skulle det kunna hända att

en illmarig kung toge en Törnfeldt och en Jöns Pehrsson m. fl. af de värsta oppositionsmännen inom Riksdagen till Statsråd, endast för att derigenom göra dem stumma och då blefve väl missnöjet ännu större på deras sida än hvad det nu kan vara.

Herr Huss: Jag ber endast få upplysa att ingen enda röst inom Utskottet höjde sig till förmån för ifrågavarande motion, utan voro alla fullkomligt ense derom, att den i sin förevarande form icke kunde föranleda till annat beslut, än det som fattades. Utskottet förbisåg ingalunda det mindre lämpliga, torde hända ock mindre konstitutionela, i att Statsråden kunna få rösta i saker, som de sjelfve inför Kongl. Maj:t tillstyrkt, och för hvilka framgång de således vore intresserade; men man ansåg att ingen ändring i detta hänseende kunde åstadkommas på annan väg, än genom motionerande att Statsråden icke vidare finge vara valbara till riksdagsmän, såsom förhållandet är i vårt brödrarrike Norge, der grundlagen föreskrifver att Statsråden icke kunna väljas till stortingsmän. Mot ett sådant förslag invändes emellertid att då Första Kammarens ledamöter väljas för en tid af nio år och Andra Kammarens för tre år, kunde det mycket lätt inträffa att Statsråden under denna långa tid aflägsnades ur konseljen; men då vore de äfven faktiskt sin riksdagsmannarätt under den återstående tiden förlustige, hvilket måste anses obilligt. Man framställde visserligen äfven en annan anmärkning och erinrade hurusom under de gamla ständsriksdagarne det någon gång hände att de af Statsråden afgifna rösterna dikterade besluten på riddarhuset; men sådant ansågs dock icke numera gerna kunna inträffa, enär Statsrådets antal icke inom någondera Kammaren kunde blifva så stort, att de kunde sägas der komma att diktera ett beslut, om icke uti de sällsynta fall då den förseglade sedeln måste öppnas eller eljest beslut fattades med endast en rösts öfvervigt; för det närvarande finnes nemligen blott en af Konungens rådgifvare uti Andra Kammaren.

Efter denna öfverläggning, som nu förklarades slutad, blef Utskottets hemställan bifallen: och lades den å Utskottets vägnar afgifna, här ofvan införda skrifvelse till handlingarne.

§ 7.

Vid förnyad föredragning biföllos Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts utlåtanden:

N:o 3 (i samlingen N:o 17), angående väckt fråga om rättighet för församlingarne i Lunds stift och Halland att, under vissa vilkor, förfoga öfver den till klockarne nu utgående helgonskylden; samt

N:o 4 (i samlingen N:o 18), i anledning af motion om ändring af Kongl. reglementet angående folkskolelärares pensionsinrättning; och skulle, jemlikt stadgandet i 63 § 3 mom. Riksdags-ordningen, de angående dessa tvänne utlåtanden sålunda fattade besluten genom utdrag af protokollet delgifvas Medkammaren.

§ 8.

Anmäldes följande inkomna ärenden:

Stats-Utskottets memorial:

N:o 27, med förslag till voterings-propositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor rörande anslagen under riksstatsens fjerde hufvudtitel;

N:o 28, i anledning af erhållen återremiss å trettonde punkten af Stats-Utskottets utlåtande N:o 8;

N:o 29, med förslag till voterings-propositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor rörande anslagen under riksstatsens sjetzte hufvudtitel; och

N:o 30, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti tvänne frågor rörande anslagen under riksstatsens sjunde hufvudtitel;

Samma Utskotts utlåtanden:

N:o 31, i anledning af gjorda framställningar om eftergift af kronans rätt till en del danaarf;

N:o 32, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar;

N:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anvisande af statsunderstöd för iståndsättande af staden Ystads genom storm skadade hamn;

N:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående beviljande af anslag för åstadkommande af ny farled från Uddevalla stads hamn ut till Kattegat genom Björnsund och Malösund; och

N:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om beviljande af anstånd med erläggande af ränta och kapitalafbetalning å ett till sänkning af sjöarne Kalfven och Fegen i Elfsborgs län från Riksgäldskontoret utbetaldt låneunderstöd; samt

Protokollsutdrag från Första Kammaren med delgifvande af dess beslut öfver samma Kammares Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 2, i anledning af väckt motion derom, att alla studerande vid rikets universitet, som ämna inträda i presteståndet, böra före afläggande af de egentliga embetsproffen, så framt de ej aflagt filosofie kandidat-examen, undergå den theologico-filosofiska examen.

Uppå framställning af Herr Talmannen, beslöt Kammaren, att de i denna paragraf omförmälda ärenden, hvilka nu för första gången bord-

lades, skulle uppföras främst å föredragningslistan vid Kammarens nästa sammanträde.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades Herr *Johan Johansson* i Ringshyttan under 5 dagar från och med morgondagen.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 2 e. m.

In fidem

H. Husberg.

Torsdagen den 20 Mars.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollsutdrag rörande de i gårdagens sammanträde fattade beslut.

§ 2.

Föredrogos men blefvo för andra gången bordlagda:
Stats-Utskottets utlåtanden N:ris 27—35; äfvensom
Protokollsutdrag från Första Kammaren med delgifvande af dess beslut i anledning af samma Kammares andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 1 (i samlingen N:o 2).

§ 3.

Då till föredragning nu anmäldes Herr Hæggströms i sednaste sammanträdet gjorda framställning om befrielse från det honom gifna uppdrag att såsom revisor deltaga i innevarande års granskning af Statsverkets,